

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Ema Šromová

Zásada rozlišování v právu ozbrojených konfliktů se zaměřením
na kolaterální škody

Diplomová práce

Olomouc 2023

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma **Zásada rozlišování v právu ozbrojených konfliktů se zaměřením na kolaterální škody** vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje. Dále prohlašuji, že vlastní text práce včetně poznámek pod čarou má 119 791 znaků včetně mezer.“

V Olomouci dne 30. 11. 2023

Ema Šromová

Touto cestou bych velice ráda poděkovala vedoucímu mé magisterské práce JUDr. Martinovi Faixovi, Ph.D, MJI za vřelý a ochotný přístup, odborné rady a trpělivost při vedení mé práce.

Obsah

Seznam použitých zkratké.....	6
Úvod	7
1 Základní zásady práva ozbrojených konfliktů	9
1.1 Zásada lidskosti	9
1.2 Zásada vojenské nezbytnosti	10
1.3 Zásada neutrality.....	12
1.4 Zásada proporcionality.....	13
2 Zásada rozlišování.....	15
2.1 Status kombatanta	17
2.2 Civilní obyvatelstvo	19
2.2.1 Nediskriminační útoky	21
2.3 Civilní a vojenské objekty.....	21
2.4 Preventivní opatření	23
2.5 Dílčí závěr	24
3 Vymezení kolaterálních škod.....	25
3.1 Pojetí kolaterálních škod ve světle mezinárodního práva	25
3.1.1 Mezinárodní smlouvy a jiné prameny	26
3.1.2 Výhrady a prohlášení k DP I.....	28
3.1.3 Judikatura.....	30
3.2 Pojetí kolaterálních škod ve světle vnitrostátní úpravy	32
3.2.1 Vojenské manuály	32
3.2.2 Vnitrostátní rozhodnutí.....	37
3.3 CDE.....	39
3.4 Dílčí závěr	41
4 Problematické aspekty kolaterálních škod	43
4.1 Determinace vojenské výhody.....	43

4.2	Osoba rozumného velitele	44
4.3	Psychologická újma	45
4.4	Otázka objektů sloužících k civilním i vojenským účelům.....	46
4.5	Excesivní kolaterální škody.....	47
4.6	Dílčí závěr	48
	Závěr	50
	Seznam literatury	52
	Monografie	52
	Elektronické zdroje.....	52
	Válečné manuály	55
	Rozhodnutí soudů a jiných tribunálů.....	57
	Právní předpisy	57
	Dokumenty OSN	58
	Jiné dokumenty.....	59
	Abstrakt	60
	Abstract.....	60
	Klíčová slova	61
	Key words	61

Seznam použitých zkratk

CDE	Zhodnocení rizika vzniku kolaterálních škod
CDEM	Metodologie zhodnocení rizika vzniku kolaterálních škod
DP I	Dodatkový protokol I
DP II	Dodatkový protokol II
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
ICTY	Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii
MHP	Mezinárodní humanitární právo
MSD	Mezinárodní soudní dvůr
MVČK	Mezinárodní výbor Červeného kříže
NATO	Severoatlantická aliance
OSN	Organizace společnosti národů

Úvod

Jednou z otázek zakládající jádro dlouhých debat na půdě orgánů OSN, předmětem mezinárodní, ale i vnitrostátní úpravy a politických proklamací, je otázka ochrany civilního obyvatelstva a objektů civilního rázu za ozbrojených konfliktů. Problematika zajištění bezpečnosti před hrozcí újmou je ošemetnou záležitostí, kdy potíže neleží v naprosté ignoraci problému v teoretické rovině, ale v uchopení neovladatelných prvků provázejících faktické bojové operace. S ozbrojenými konflikty souvisí mnoho proměnných, na které je zapotřebí reagovat za konkrétně stanovených okolností, a proto některé závěry, a to i co do problematiky základních lidských práv, budou toliko odlišné od těch v období míru. Ve spojitosti s předmětnou ochranou pak vyvstává otázka, zda její narušení vždy představuje závažné porušení MHP, když předpoklad způsobení újmy civilnímu obyvatelstvu nelze absolutně vyloučit. S potřebou odlišení nepřímého účinku od situací, kdy někteří aktéři postupují se zjevným nezájmem k základním principům MHP a nedbají na jejich dodržování.

Právě první kapitola diplomové práce směřuje k pochopení způsobu působení základních zásad MHP, jenž v obecné rovině poukazuje na jejich vzájemný vztah. Naráží nejenom na jejich komplexnost a význam v ozbrojených konfliktech, ale zaměřena je i na propojení při výkladu jejich jednotlivých prvků. Způsobem, jakým se jednotlivé zásady společně usměřují, formují rámec povoleného jednání. Zásadě rozlišování, jejím jednotlivým složkám, je pak věnována samostatná kapitola, a to z důvodu jejího zásadního smyslu pro obsah diplomové práce. Zásada proporcionality je naopak v první kapitole pojata pouze obecně, neboť její různorodé dílčí části vytvářejí základ diplomové práce, když v její souvislosti narážíme na problematiku kolaterálních škod.

Primární cíl této práce tedy spočívá ve zhodnocení, zda existuje jednotná koncepce kolaterálních škod, jako zvláštní výjimky ze zásady rozlišování. Dalším cílem je zhodnotit, jakým způsobem a v jakém rozsahu do této významné zásady zasahují. Ty jsou pak v práci označovány též jako vedlejší škody nebo náhodné ztráty. Prostřednictvím syntetické a komparativní metody je zjišťována existence společného přístupu, popřípadě vytvoření kvantifikačních hranic určujících přípustné ztráty. Zodpovězení otázky, zda spíše převládá různorodé pojetí, nebo jejich shodná determinace v mezinárodních smlouvách a vnitrostátní úpravě válečných manuálů. Diplomová práce rovněž směřuje k vytyčení definičních nejasností spojených se zásadou proporcionality a její návaznosti na vznik kolaterálních škod. Snaha o zodpovězení sporných otázek je odvozena od rozmanité problematiky, proto diplomová

práce zmiňuje pouze ty nejpodstatnější neurčité komponenty. Základní zásady MHP jsou natolik rozmanité, že by některé části vydaly na samostatnou práci.

Zodpovězení výše uvedených otázek spočívá v komparaci relevantních mezinárodních dokumentů, ustanovení Dodatkového protokolu I k Ženevským úmlouvám z 12. srpna 1949 a vnitrostátní úpravy válečných manuálů. Čerpáno bylo dále z komentářů k mezinárodním úmlouvám, popřípadě jejich dodatkových protokolů a zásadních rozhodnutí Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii, odborné zahraniční literatury, a to zejména co do porovnání expertních názorů týkajících se sporných aspektů kolaterálních škod. Značná část práce rovněž vychází z dokumentů přístupných v databázi MVČK, která umožňuje přístup k jinak nepřístupným textům. A to i ve vztahu k zásadě rozlišování, proporcionality, jimž je věnována značná část literatury, u nichž některé otázky stále působí interpretační nejasnosti.

1 Základní zásady práva ozbrojených konfliktů

Významným korektivem ovlivňujícím jednání aktérů za ozbrojeného konfliktu jsou základní zásady MHP. Ty provázejí a korigují nepřátelství od samotného počátku. Subjekty zapojené do konfliktu mají povinnost jednat ve vzájemné shodě a dbát na jejich dodržování. Zásadní význam vyplývá nejenom ze skutečnosti, že se vztahují na všechny formy ozbrojených konfliktů, ale rovněž z jejich interpretační důležitosti. V případě sporných okolností napomáhají při výkladu a aplikaci dalších norem MHP.¹ Smysl zásad potvrdil MSD v posudku týkajícího se Legality hrozby nebo použití jaderných zbraní, ve kterém vyjádřil: „*že humanitární zásady se prolínají celým právem ozbrojených konfliktů a aplikují se na všechny formy války a na všechny zbraně jak minulé, současné, tak i budoucí.*“²

Přestože byly vytyčeny mantinely, podle kterých by se státy a ostatní subjekty MHP měly chovat při použití síly, je zřejmé, že v mnoha situacích stále převládá snaha o brutální devastaci protistrany. K takové zřejmě přispívají zbraně s nediskriminačními účinky, popřípadě takové, které mají za následek značné újmy. MHP ale není zamrzlé v čase a stále reaguje na nově vynořující se hrozby, které vznikají spolu s vyvíjející se dobou 20. a 21. století a na něž současně musí být nahlíženo ve světle základních zásad.

1.1 Zásada lidskosti

Zásada lidskosti vychází z Martensovy klauzule, při vojenských akcích klade důraz na zohlednění lidské povahy nejenom civilistů a jiných osob nezapojených do nepřátelství, ale i kombatanů. Ti požívají ochrany mezinárodního práva, která plyne přímo ze zásad lidskosti a požadavků veřejného svědomí.³ Podstatou je snaha zabránit zbytečnému utrpení a jednání, které překračuje úměrnou míru použité síly k dosažení původního válečného cíle. Jako příklad může posloužit bitva u Solferina roku 1859, kdy se po proběhlé bitvě právě Henri Dunant zasloužil o zajištění pomoci raněným, kteří byli ponecháni svému osudu. Následně upozornil na následky spojené s vedením boje a rozměr způsobeného utrpení.⁴ Princip humanity jako minimální standard lidského zacházení byl následně vtělen do dalších relevantních úmluv. A to

¹ JUKL, Marek. *Ženevské úmluvy, obyčeje a zásady humanitárního práva (stručný přehled)*. 1. vydání. Praha: Český červený kříž, 2020, 143 s.

² ŠTURMA, Pavel a kol. *Casebook Výběr případů z mezinárodního práva veřejného*. 2. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010, s. 113.

³ Český červený kříž. *Mezinárodní humanitární právo, Odpovědi na vaše otázky* [online]. Praha: Český červený kříž, 2009 [cit. 2. října 2023]. Dostupné z: https://www.cervenkykruz.eu/files/files/cz/edicehnuti/MHP_odpovedi_na_vase_otazky.pdf.

⁴ ŠVEJNOHA, Josef. *Henri Dunant zakladatel mezinárodního hnutí Červeného kříže*. 1. vydání. Praha: Úřad Českého červeného kříže, 2004, s. 8–11.

včetně DP I, ze kterého můžeme odvodit význam dalších zásad, které přímo souvisejí s potřebou zajištění lidského zacházení.⁵

Stejně byla pojata v DP II, dopadající na vnitrostátní ozbrojené konflikty. Protokol ve své preambuli připomíná závazek respektovat lidskost každé osoby. Upozorňuje na povinnost rovnováhy mezi zajištěním vojenské účelnosti a zabráněním zbytečnému utrpení a současně pojímá za nepřijatelné působení nepřiměřeného soužení.⁶

Ve snaze odvrátit zbytečné utrpení jsou přijímány různé mezinárodní úmluvy, na základě kterých dochází k regulaci nebo zákazu metod a prostředků boje.⁷ Jednou z úmluv omezujících prostředky je Úmluva o kazetové munici,⁸ dále Úmluva o zákazu použití, skladování, výroby a převodu protipěchotních min a o jejich zničení, známá jako Ottawská úmluva.⁹ Mezi zakázané způsoby a prostředky vedení boje způsobující zbytečné utrpení patří útoky přímo mířící vůči civilnímu obyvatelstvu, popř. útoky, které je možné považovat za nerozlišující mezi osobami účastnicími se na nepřátelských akcích a těmi, jež se na nich neúčastní. Takové útoky jsou zásadně v rozporu se zásadou rozlišování.¹⁰ Prostředky odporující zásadě lidskosti jsou různé: chemické, biologické a konvenční zbraně. Zejména se jedná o prostředky, které jsou těžko ovladatelné, mající kritické následky.¹¹

1.2 Zásada vojenské nezbytnosti

Spojením dvou proti sobě stojících zájmů dává za vznik dalšímu o nic méně důležitému principu ovlivňujícímu nepřátelské akce. Zájmy vycházející ze zásady vojenská nezbytnosti, společně s humanitárními zájmy vytváří most mezi vojenskou účelností a potřebou předejít zbytečnému újmě. Již preambule Petrohradské deklarace obsahuje myšlenku zakládající snahu o zmírnění katastrofických následků boje.¹² Současně též vymezuje legitimní cíl vedení

⁵ SCHMITT, Michael. Military Necessity and Humanity in International Humanitarian Law: Preserving the Delicate Balance. *Virginia Journal of International Law* [online], 2010, roč. 50, č. 4, s. 795-839 [cit. 31. října 2023]. Dostupné z: <https://www.onlinelibrary.iihl.org/wp-content/uploads/2021/07/Military-Necessity-Humanity-Balance.pdf>.

⁶ Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemající mezinárodní charakter, r. 1977. Vyhlášen ve Sbírce zákonů pod č. 168/1991 Sb.

⁷ JÍLEK, Dalibor. In: ONDŘEJ, Jan a kol. *Mezinárodní právo humanitární*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 206-207.

⁸ Úmluva o kazetové munici, r. 2008, Vyhlášena ve Sbírce mezinárodních smluv pod č. 18/2012 Sb. m. s.

⁹ Úmluva o zákazu použití, skladování, výroby a převodu protipěchotních min a o jejich zničení, r. 1997, Vyhlášena ve Sbírce mezinárodních smluv pod č. 29/2000 Sb. m. s.

¹⁰ JÍLEK, Dalibor. In: ONDŘEJ, Jan a kol. *Mezinárodní právo humanitární*... s. 201-208.

¹¹ How does IHL regulate the means and methods of warfare? [online]. ICRC, 13. srpna 2017 [cit. 2. října 2023]. Dostupné z: <https://blogs.icrc.org/ilot/2017/08/13/ihl-regulate-means-methods-warfare/>.

¹² Petrohradská deklarace o zákazu používání výbušných nábojů ve válce, r. 1868. In: FAIX, Martin. BUREŠ, Pavel. SVAČEK, Ondřej. *Rukověť ke studiu mezinárodního práva I (Dokumenty)*. Praha: Nakladatelství Leges, s.r.o., 2015. s. 382.

ozbrojené akce, a to oslabení vojenských sil protivníka. Deklarace neurčuje, jakým způsobem má být cíle dosaženo, vyžaduje však co neúčinnější postup zasažení vojáků protistrany, za současného zamezení zbytečných útrap, a vyloučení takové munice, která by dozajista excesivní újmu způsobila. Tímto deklarace poskytla psaný základ nejen zásadě vojenské nezbytnosti, ale též zásadě rozlišování.¹³ Několik let po přijetí Petrohradské deklarace navázala na omezení způsobů a vedení boje Haagská úmluva (IV.) o zákonech a obyčejích války pozemní.¹⁴ Strany úmluvy se s ohledem na válečné požadavky zavázaly respektovat potřebu zmírnění válečného utrpení. Úmluva však neopomíjí ani zásadu válečné nutnosti, a to ve spojení s čl. 23 písm. g), jenž odkazuje na zakázané jednání, s výjimkou takového, jež je ospravedlněno právě potřebou vojenské nutnosti.¹⁵

Současné MHP přistupuje k zásadě vojenské nezbytnosti restriktivněji, a to zejména v souvislosti s omezením prostředků a způsobů vedení boje, snahou o zajištění ochrany osobám vyloučených z nepřátelských akcí, snížením útrap vznikajících při použité síle. Určuje hranice vedení nepřátelských akcí za účelem porážení nepřítele ve spojení s dalšími zásadami MHP. Na jednu stranu umožňuje aktérům zapojeným do konfliktu legitimní dosažení zamýšleného výsledku, čímž je co nejrychlejší a nejúčinnější úplné nebo alespoň částečné porážení nepřítele. Na druhou stranu by ozbrojená síla při nepřátelství neměla překračovat meze nutnosti k zajištění vojenské výhody. Restrikce vychází kupříkladu z čl. 35 DP I, ve kterém je výslovně řečeno, že: „v ozbrojeném konfliktu nemají strany v konfliktu neomezené právo volby způsobů a prostředků vedení války.“¹⁶ Použité prostředky by měly být způsobilé kontrole, nesmí překračovat meze stanovené právem ozbrojených konfliktů. K dosažení legitimního vojenského cíle by neměly být použity ani prostředky, u nichž hrozí, že způsobí nadměrná zranění nebo zbytečné útrapy. „*Neexistuje-li racionální nexus mezi použitím síly a legitimním cílem války, stává se použití síly ve válce protiprávním chováním, protože zahrnuje svévolné zabíjení nebo ničení.*“¹⁷ Zásada válečné nezbytnosti vyjadřuje legitimní účel provedení ozbrojené akce při snaze získat vojenskou výhodu.

¹³ SCHMITT, Michael. Military Necessity and Humanity in International Humanitarian Law: Preserving the Delicate Balance. *Virginia Journal of International Law* [online], 2010, roč. 50, č. 4, s. 799 [cit. 31. října 2023]. Dostupné z: <https://www.onlinelibrary.ihl.org/wp-content/uploads/2021/07/Military-Necessity-Humanity-Balance.pdf>.

¹⁴ Úmluva o zákonech a obyčejích války pozemní, a Příloha k Úmluvě: Řád války pozemní, 18. října 1907. In: FAIX, Martin. BUREŠ, Pavel. SVAČEK, Ondřej. *Rukověť ke studiu mezinárodního práva I (Dokumenty)*. Praha: Nakladatelství Leges, s.r.o., 2015. s. 383.

¹⁵ JÍLEK, Dalibor. In: ONDŘEJ, Jan a kol. *Mezinárodní právo humanitární*... s. 204.

¹⁶ Čl. 35 odst. 1 Dodatkového protokolu I k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů, r. 1977, čl. 51 odst. 4. Vyhlášen ve Sbírce zákonů pod č. 168/1991 Sb.

¹⁷ JÍLEK, Dalibor. In: ONDŘEJ, Jan a kol. *Mezinárodní právo humanitární*... s. 207.

Zásada válečné nezbytnosti navíc tvoří důležitý aspekt zásady proporcionality, když při vedení útoku musí být vyvažována dalšími zájmy MHP, zejména s těmi, jež vyplývají ze zásady lidskosti.¹⁸

1.3 Zásada neutrality

Jedná se o povinnost respektovat státní neutralitu, ať už prohlášenou v souvislosti s konkrétním ozbrojeným konfliktem, nebo její stálý status, dopadá na všechny subjekty zapojené do ozbrojeného konfliktu. Na druhou stranu neutrální stát je pak zatížen závazkem spočívajícím v nezapojení se do konfliktu.¹⁹

Ve vztahu k dalším zásadám je spíše komplementární, doplňující.²⁰ Kodifikační proces MHP na tuto zásadu naráží s přijetím Haagských úmluv na Haagské mírové konferenci na přelomu 19. a 20. století, a to v podobě Haagské úmluvy (V) o právech a povinnostech neutrálních mocností a osob ve válce pozemní a Haagské úmluvy (XIII) o právech a povinnostech neutrálních mocností ve válce námořní.²¹ MSD se k neutralitě vyjádřil ve svém posudku týkajícím se Legality hrozby nebo použití jaderných zbraní, v němž mimo jiné zdůrazňuje povinnost stran konfliktu respektovat neutrální území, které je vyloučené z prostoru, na němž může docházet k nepřátelským akcím. Území neutrální mocnosti nesmí být narušeno ani jiným způsobem. Nevztahuje se pouze na území státu, ale poskytuje také ochranu jeho státním příslušníkům.²²

Na druhou stranu nezávislý stát nemůže poskytnout aktérům konfliktu vojenskou výpomoc, přímo či nepřímo se účastnit nepřátelských akcí, aniž by došlo k narušení neutrality. Nesmí ani poskytnout své území za účelem jeho využití k provedení útoku.²³ Zásobování zbraněmi,

¹⁸ SCHMITT, Michael. Military Necessity and Humanity in International Humanitarian Law: Preserving the Delicate Balance. *Virginia Journal of International Law* [online], 2010, roč. 50, č. 4, s. 795-839 [cit. 31. října 2023]. Dostupné z: <https://www.onlinelibrary.iihl.org/wp-content/uploads/2021/07/Military-Necessity-Humanity-Balance.pdf>.

¹⁹ PLATTNER, Denis. ICRC neutrality and neutrality in humanitarian assistance. *ICRC* [online] 1996, č. 311, s. 161–179 [cit. 23. října 2023]. Dostupné z: <https://international-review.icrc.org/sites/default/files/S0020860400084072a.pdf>.

²⁰ FAIX, Martin. *Law of Armed Conflicts and Use Of Force (part two) Limiting the Effects of War: International Law of Armed Conflicts*. Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, 211 s.

²¹ THOMAS, A. R., DUNCAN, James. Chapter VII.: *The Law of Neutrality* [online]. Rhode Island: Naval War Collage, 1999 [cit. 23. října 2023]. Dostupné z: <https://digital-commons.usnwc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1558&context=ils>.

²² Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1996, 261-262 s.

²³ PLATTNER, Denis. ICRC neutrality and neutrality in humanitarian assistance. *ICRC* [online] 1996, č. 311, s. 161–179 [cit. 23. října 2023]. Dostupné z: <https://international-review.icrc.org/sites/default/files/S0020860400084072a.pdf>.

střelivem, součástkami a příslušenstvím, strany zapojené do ozbrojeného konfliktu reprezentuje příklad narušení neutrality příslušného státu.²⁴

DP I neutrální státy pojí též s vymezením „ochranné mocnosti“, když takový stát může být vybrán jednou stranou konfliktu, za účelem plnění zájmů vyplývajících z Ženevských úmluv z roku 1949 a DP I. Současně musí být stát druhou stranou konfliktu za ochrannou mocnost přijat. V této souvislosti z ustanovení čl. 19 DP I vyplývá, že při poskytování pomoci a ochrany na svém území, má takový stát povinnost postupovat v souladu jeho ustanovením.²⁵

1.4 Zásada proporcionality

Při poměřování zásadních zájmů válčících stran se zájmy lidskoprávními přichází do kontextu zásada proporcionality. Základ zásady stojí na poměřování něčeho, co se ze své podstaty porovnat nedá. Na jedné straně stojí zájmy vyplývající z válečné nutnosti, a to zajištění převahy, zničení nepřítel. Představují útok směřující k opatření přímého účinku, získání vojenské výhody. Naproti tomu leží požadavek zaručení co největší ochrany civilnímu obyvatelstvu a objektům civilního rázu.²⁶ Nepříjemnou pravdou však zůstává, že civilisté stále tvoří vysoké kvantum obětí konfliktů, ačkoli by dle zásad MHP neměli být přímým předmětem útoku.²⁷ Ve smyslu zásady proporcionality ani hlavní předmět útoku nezastávají, jsou pouhým nepřímým účinkem vedené operace na legitimní vojenský cíl.²⁸

Na přelomu 19. a 20. století došlo ke značným snahám o zvýšení kvality ochrany osob nezapojených do nepřátelských akcí, snížení soužení, ale i upravení pravidel války. Ačkoliv byla snaha předejít bezdůvodným útrapám prostřednictvím Petrohradské deklarace, kladl se důraz na veřejné svědomí a zásadu lidskosti skrze Martensovu klauzuli v preambuli Haagské úmluvy (IV) o zákonech a obyčejích války pozemní, nebyla však vyřešena otázka vyvážení účinků na chráněných statcích, tedy otázka samotné proporcionality.²⁹

Ani DP I neobsahuje pojem proporcionalita. Její determinace je však obsažena v relevantních ustanoveních, týkajících se zajištění ochrany civilního obyvatelstva před nediskriminačními útoky a povinností stran konfliktu učinit preventivní opatření v souvislosti

²⁴ KRAJEWSKI, Markus. Neither Neutral nor Party to the Conflict?: On the Legal Assessment of Arms Supplies to Ukraine. [online] *Völkerrechtsblog*, 9. března 2022 [cit. 2. listopadu 2023]. Dostupné z: doi: 10.17176/20220310-000928-0.

²⁵ Čl. 19 Dodatkového protokolu I.

²⁶ JÍLEK, Dalibor. In: ONDŘEJ, Jan a kol. *Mezinárodní právo humanitární...* s. 229-234.

²⁷ Security Council 9042nd Meeting. Ninety Per Cent of War-Time Casualties Are Civilians, Speakers Stress, Pressing Security Council to Fulfil Responsibility, Protect Innocent People in Conflicts: SC/14904 (2021). [online] 25. května 2022 [cit. 3. listopadu 2023]. Dostupné z: <https://press.un.org/en/2022/sc14904.doc.htm>.

²⁸ JÍLEK, Dalibor. In: ONDŘEJ, Jan a kol. *Mezinárodní právo humanitární...* s. 231.

²⁹ Tamtéž.

s provedením ozbrojených akcí. Ustanovení společně zakládají pravidlo, z něhož plyne zákaz vedení bojové operace, jež by podmiňovala vznik excesivních vedlejších ztrát na chráněných statcích. Porušení zásady proporcionality a zhodnocení přiměřenosti útoku spočívá ve zvážení mnoha proměnných, a to včetně vymezení toho, co spadá pod nepřímý účinek ozbrojených akcí, a pojmů souvisejících se zásadou rozlišování.³⁰

³⁰ BLANK, Laurie. Taking Distinction to the Next Level: Accountability for Fighters' Failure to Distinguish Themselves from Civilians. *Valparaiso University Law Review* [online]. 2012, roč. 46, č. 3, s. 765–802 [cit 3. října 2023]. Dostupné z: <https://scholar.valpo.edu/vultr/vol46/iss3/3>.

2 Zásada rozlišování

Poslední fundamentální zásadou formující jádro MHP je zásada rozlišování. Jak bylo výše řečeno, je silně propojena s ostatními principy, zejména se zásadou proporcionality. Samotná zásada obsažená v DP I zahrnuje osobní, ale též věcné vymezení.³¹ Zakládá povinnost rozlišovat subjekty přímo účastníci se na nepřátelských akcích s těmi, kteří se na nich nepodílí od počátku, ale i s těmi, kteří byli z boje vyloučeni, tzv. osobami hors de combat. Tedy posouzení, zda osoba představuje legitimní cíl útoku, znázorňuje osobní vymezení zásady. Z rozdílného postavení pak vyplývají odlišná práva a povinnosti, podmínky a způsob ochrany, odpovědnost vyplývající z porušení národního nebo mezinárodního práva.³²

Věcné vymezení se vztahuje na objekty představující cíl útoku, neboť i u nich musíme sledovat smysl a účel ochrany odvíjející se od jejich primární funkce a jejich následného využití při rozpoutaném ozbrojeném konfliktu. Zda podléhají ochraně často závisí na faktickém rozsahu tvořící vojenskou výhodu.³³

DP I není první snahou o písemné zakotvení zásady rozlišování, ačkoli do jeho přijetí měla zásada zásadně obyčejovou povahu. Do vnitrostátního práva byla například vtažena přijetím Lieberova zákoníku, jehož čl. 22 reaguje na vývoj civilizace a potřebu rozlišení, a to jak v osobním, tak i věcném smyslu. Co do mezinárodního práva, psaný základ položila Petrohradská deklarace, která mimo jiné legitimní cíl útoku definovala jako oslabení vojenských sil nepřítele. Řád války pozemní v ustanovení čl. 1 a 2 odlišuje osoby zapojené do bojů a v čl. 27 se věnuje některým z objektů, které požívají ochrany před bombardováním.³⁴ Pro následné zakotvení zásady rozlišování v DP I je důležitý Haagský návrh pravidel letecké války³⁵, který posloužil jako inspirace zejména pro abstraktní vymezení vojenského objektu.³⁶

Důležitost obyčejového pravidla podpořila rezoluce Valného shromáždění OSN 2444 (XXIII) přijatá v roce 1969. Rezoluce se zaměřila jak na zákaz vedení útoků cílených proti civilnímu obyvatelstvu, tak na povinnost stálého rozlišování mezi subjekty nezapojenými

³¹ JÍLEK, Dalibor. In: ONDŘEJ, Jan a kol. *Mezinárodní právo humanitární...*, s. 216.

³² BOTHE, Michael. *Direct Participation in Hostilities in non-International Armed Conflict. Second Expert Meeting on the Notion of Direct Participation in Hostilities* [online] 2016, The Hague: 2004. Dostupné z: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/2004-05-expert-paper-dph-icrc.pdf>.

³³ JÍLEK, Dalibor. In: ONDŘEJ, Jan a kol. *Mezinárodní právo humanitární...*, s. 217–218.

³⁴ Tamtéž, s. 208-217.

³⁵ Haagský návrh letecké války ve svém čl. 24 spojuje abstraktní i konkrétní vymezení vojenského objektu, a to v návaznosti na určení, kdy je letecké bombardování legitimní viz též JÍLEK, Dalibor. In: ONDŘEJ, Jan a kol. *Mezinárodní právo humanitární...*, s. 211–212.

³⁶ Tamtéž, s. 216.

do nepřátelských akcí. Dále připomněla, že vedení boje a prostředky použité k oslabení nepřítele nejsou neomezené.³⁷

Problematikou některých prostředků uplatněných při střetu nepřátelských stran se zabýval též MSD ve svém posudku týkajícím se Legality hrozby nebo použití jaderných zbraní. V posudku odsoudil užití zbraní, z jejichž podstaty zjevně vyplývá nezáměr stran konfliktu odvrátit brutální následky při zneužití zbraní hromadného ničení, a netečnost států ve vztahu k povinnosti zabránit zásahům do chráněných statků.³⁸ Současně připomněl povinnost dbát základních zásad MHP, které provází všechny formy války.³⁹

Právě proto, že poměry za ozbrojených konfliktů se liší od těch v období míru, je zapotřebí regulovat a celistvě odpovědět na dílčí otázky, které tuto významnou zásadu provázejí. Obzvláště proto, aby se zabránilo nejednotné interpretaci a prohloubení možnosti zneužívat nedostatečně vymezených pojmů. MHP představuje komplexní soustavu závazných pravidel, která reagují na všemožné problémy objevující se v praxi. MHP předpokládá ztrátu, usmrcení, zranění subjektů a zničení nebo poškození objektů stojících mimo boje. Počítá se zásahy do lidských práv a základních svobod, se vznikem náhodných ztrát, aniž by s výše uvedeným spojovalo právní následky, pokud k nim dojde ve stanovených mezích.⁴⁰

Na druhou stranu zvláštní poměry za ozbrojených konfliktů nevyklučují aplikaci lidskoprávních dokumentů. Jejich interpretace a aplikace však musí být provedena ve světle práva aplikovatelného za ozbrojených konfliktů.⁴¹

Zásada rozlišování v sobě nese politické, ekonomické, ale stejně tak morální zájmy podpořené logickými argumenty. Právě snaha o snížení nadbytečného utrpení, zakázat, či omezení některých prostředků boje, zajištění minimálního standardu lidského zacházení, spojených v zásadách MHP, podporuje ochranu lidských práv. Nelze rozporovat, že ve svém jádru zásada rozlišování vyjadřuje morální argumenty a zájmy společnosti na závazném odlišení některých subjektů a objektů od řádného předmětu útoku. Za ozbrojených konfliktů

³⁷ JÍLEK, Dalibor. In: ONDŘEJ, Jan a kol. *Mezinárodní právo humanitární...*, s. 216.

³⁸ Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1996, b. 262.

³⁹ ŠTURMA, Pavel a kol. *Casebook Výběr případů z mezinárodního práva veřejného*. 2. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010, s. 113.

⁴⁰ BÍLKOVÁ, Veronika. *Konflikt na Ukrajině z pohledu mezinárodního práva, část II Mezinárodní humanitární právo* [online]. Ústav mezinárodních vztahů Praha, 29. března 2022 [cit. 9. února 2023] Dostupné z: <https://www.iir.cz/konflikt-na-ukrajine-z-pohledu-mezinarodniho-prava-cast-ii-mezinarodni-humanitami-pravo>.

⁴¹ ŠTURMA, Pavel a kol. *Casebook, Výběr případů z mezinárodního práva veřejného*. 2. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010. s. 107.

ale hlavním zájmem stále zůstává zajištění vojenské výhody. Vzájemným propojením základních zásad MHP dochází k vyvážení dvou protikladných zájmů.

Konflikty dnešní doby se navíc značně liší od těch proběhlých v 18., ale i 19. století. Ve 21. století to jsou právě vnitrostátní konflikty, které dominují. Dnes to nejsou armády dvou či více států, které stojí proti sobě, ale povstalecká hnutí, organizované ozbrojené skupiny, teroristická uskupení, snažící se o vládní převrat a uzurpování moci ve státě. Jako příklad mohou sloužit některé státy na africkém kontinentu. V Egyptě to jsou boje proti militantním uskupením hlásícím se k Islámskému státu. V Etiopii zuřil konflikt od roku 2020 mezi federální etiopskou vládou a Tigrajskou lidově osvobozenou frontou. Až k útokům na mosambické ozbrojené složky a civilní obyvatelstvo militantní skupinou nazývanou Al-Shabab.⁴²

Vnitrostátní konflikty ale nejsou výjimkou pro aplikaci principů. Rovněž při nich musí být dbáno na ochranu chráněných osob, postupováno v souladu se zásadami MHP. A protože většina probíhajících konfliktů má povahu vnitrostátní, je zapotřebí zajistit, aby ani v jejich rozsahu nebylo přímo útočeno na lidi a objekty požívající ochrany.

Rozlišování, zda je předmět útoku legitimní či nikoliv, s sebou současně přináší další otázky, na které je zapotřebí najít odpověď. Ty se mimo jiné vztahují na nerozlišující útoky, popřípadě užití prostředků, které můžeme klasifikovat jako nerozlišující. Musíme si odpovědět i na otázku, co můžeme zařadit pod definici přímé účasti na nepřátelských akcích.

Neméně významné je zvláštní postavení civilního obyvatelstva zapojeného do bojů a s ním spojené otázky narážející na trestněprávní odpovědnost osob, které neklasifikujeme jako kombatanty. Problematickým se může na první pohled zdát nerozlišující charakter aktérů, když DP II neobsahuje definici tzv. bojovníka⁴³.

2.1 Status kombatanta

Status kombatanta je v DP I upraven v oddíle II., který společně vymezuje ozbrojené síly, postavení válečných zajatců a ochranu osob zapojených do nepřátelských akcí. Čl. 43 odst. 1, věta první DP I výslovně upravuje, že *„ozbrojené síly strany v konfliktu se skládají ze všech organizovaných ozbrojených sil, skupin a jednotek, které jsou pod velením osob odpovědných*

⁴² Today's armed conflicts [online]. *Geneva Academy* 2022 [cit. 15. října 2022]. Dostupné z: <https://geneva-academy.ch/galleries/today-s-armed-conflicts>.

⁴³ Pojem bojovník je v práci používán ve vztahu k osobám účastnícím se na nepřátelských akcích ve vnitrostátním konfliktu.

*této straně za jednání svých podřízených, a to i v případech, kdy strana je zastupována vládou nebo orgánem, který protější strana neuznává.*⁴⁴

Čl. 43 odst. 2 DP I pak říká, že vyjma členů zdravotního personálu a duchovních jsou takové osoby považovány za kombatanty, a tedy jim náleží právo účasti na nepřátelských akcích. Na druhou stranu ale z takového postavení vyplývá, že představují legitimní cíl útoku. Čl. 43 DP I čteme ve spojení s čl. 48 DP I, který výslovně stranám mezinárodního konfliktu ukládá povinnost vedení útoku pouze na vojenské cíle. Dále stanovuje povinnost vždy činit rozdíl mezi kombatanty a civilním obyvatelstvem, které nemůžeme považovat za přímý cíl útoku.⁴⁵

Výše zmíněné pravidlo podporuje povinnost uložená v čl. 44 odst. 3, a to povinnost kombatantů se odlišit od civilního obyvatelstva. „*Avšak s přihlédnutím k tomu, že jsou situace v ozbrojených konfliktech, kdy v důsledku povahy nepřátelských akcí se ozbrojený kombatant nemůže od civilního obyvatelstva odlišit, zachovává si status kombatanta za předpokladu, že v takových situacích nosí veřejně zbraň:*

a) během každého vojenského střetnutí,

*b) během doby, kdy může být spatřen protivníkem při zaujímání bojové sestavy před útokem, kterého se má účastnit.*⁴⁶

V případě zajetí do moci nepřítele plyne z jejich postavení ochrana v podobě statusu válečného zajatce. S tímto statutem je mimo jiné spojena ochrana před odsouzením a potrestáním za činy uskutečněné při nepřátelských akcích, které byly učiněny v souladu s MHP. V případě zajetí s nimi samozřejmě nesmí být zacházeno nedůstojným a nelidským způsobem, musí být zajištěno dodržování základních lidských práv.⁴⁷ Postavení válečného zajatce upravuje též Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci, v čl. 4 za válečné zajatce označuje právě příslušníky ozbrojených sil, včetně dobrovolných sborů. Nadto poskytuje ochranu válečným zajatcům reprezentujícím sjednocené členy odporu a dalším, za přísně stanovených pravidel stanovených téže úmluvou.⁴⁸

⁴⁴ Český červený kříž. *Ženevské úmluvy o ochraně obětí ozbrojených konfliktů ze dne 12. srpna 1949* [online]. [cit. 15. října 2022]. Dostupné z: https://www.cervenykriz.eu/files/files/cz/nsmhp/Zenevske_umluvy_a_dodatkov_e_protokoly.pdf.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Čl. 44 odst. 3 Dodatkového protokolu I:

⁴⁷ BÍLKOVÁ, Veronika. In: ONDŘEJ, Jan a kol. *Mezinárodní právo humanitární...*, s. 162.

⁴⁸ Čl. 4 Ženevské úmluva o zacházení s válečnými zajatci, ze dne 12. srpna 1949.

Status kombatanta, natož válečného zajatce, nenáleží žoldněrům, kteří byli k boji najati. Tací postrádají silné vazby ke státu zapojenému do konfliktu, nejsou členy ozbrojených sil a jejich přímá účast na nepřátelství je podmíněna příslibem odměnou.⁴⁹

Zvláštní úpravě podléhají vnitrostátní konflikty. DP II status kombatanta nijak neupravuje, ani blíže neupravuje tzv. bojovníky. V rámci vnitrostátních konfliktů odlišujeme tři skupiny, a to ozbrojené síly státu, organizované ozbrojené skupiny či disidentské ozbrojené síly a civilní obyvatelstvo.⁵⁰ Bojovníci spadají pod organizované ozbrojené skupiny nebo disidentské síly, které netvoří státní ozbrojené síly, ale vytvářejí určitou protiváhu moci ve státě.

Samotná identifikace bojovníků je založena na potřebě jejich rozeznání od civilního obyvatelstva. Od kombatantů se liší zejména tím, že nemají právo účasti na nepřátelských akcích, v případě zadržení nemají práva válečného zajatce a mohou být postaveni před nezávislý a nestranný soud, popřípadě tribunál, k trestnímu stíhání za činy spáchané v souvislosti s ozbrojeným konfliktem.⁵¹

2.2 Civilní obyvatelstvo

Druhou skupinou osob vycházejících z čl. 48 DP I jsou civilisté. Definice obsažená v čl. 50 odst. 1 věta první DP I je koncipována jako negativní formulace ve vztahu k vymezení statusu kombatanta, a to způsobem, že „civilní osoba je osoba, která nepatří do žádné z kategorií osob uvedených v článku 4 A) 1), /2/, /3/, /6/ Třetí úmluvy a v článku 43 tohoto Protokolu“.⁵² Věta druhá téhož ustanovení pak říká, že v pochybnostech se též osoba považuje za civilistu. A jak určuje čl. 50 odst. 3 DP I, ani „přítomnost jednotlivců neodpovídajících definici civilní osoby uvnitř civilního obyvatelstva nezabavuje obyvatelstvo jeho civilního charakteru“.⁵³

Následující čl. 51 DP I upravuje ochranu civilního obyvatelstva za ozbrojeného konfliktu. Vychází z povinnosti zabezpečení těch, kteří se neúčastní nepřátelských akcí, zakazuje nerozlišující útoky a upozorňuje též na povinnosti dotčených států vůči vlastnímu obyvatelstvu.

V čl. 51 odst. 3 DP I se ochrana redukuje o situace, kdy se civilisté přímo zapojí do nepřátelských akcí. V takových případech se i oni stávají legitimním cílem útoku, přestože

⁴⁹ MELZER, Nils. The Principle of Distinction Between Civilians and Combatants., In: *The Oxford Handbook of International Law in Armed Conflict* [online]. Oxford: Oxford Academic, 2014, s. 296-331. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/law/9780199559695.003.0012>.

⁵⁰ MELZER, Nils. *Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities Under International Humanitarian Law*. Geneva: International Committee of the Red Cross, 2009, 85 s. Dostupné z: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc-002-0990.pdf>.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² Čl. 50 odst. 1 Dodatkového protokolu I.

⁵³ Čl. 50 odst. 3 Dodatkového protokolu I.

přímou účastí nezískají status komatanta.⁵⁴ Legitimním cílem útoku se ale stávají pouze za předpokladu přímého zapojení do nepřátelství, nikoli toho nepřímého, které představuje všeobecné přispění jedné ze stran konfliktu. Pouhá výroba zbraní a munice sice ve své podstatě přispívá straně konfliktu, ale nedosahuje intenzity přímé účasti.⁵⁵

Ochrana civilního obyvatelstva za ozbrojených konfliktů je natolik důležitá, že je její otázka soustavně řešena na půdě orgánů OSN. Rada bezpečnosti OSN opakovaně projevuje nesouhlas se zacházením s civilisty za ozbrojených konfliktů, kteří stále představují značnou část jejich obětí. Vyzývá k dodržování obligací vyplývajících z MHP a upozorňuje na povinnost rozlišovat mezi nimi a komatanty.⁵⁶ Ve vztahu k civilnímu obyvatelstvu pak klade důraz na poskytnutí ochrany, a to i *pro futuro*, s ohledem na přetrvávající následky, které s sebou konflikty přináší. Připomíná odpovědnost států a povinnost zabezpečit ochranu před útoky vlastnímu obyvatelstvu.⁵⁷ Rada bezpečnosti též opakovaně přijímá rezoluce, prostřednictvím nichž apeluje, aby se strany konfliktu zdržely útoků směřujících vůči civilnímu obyvatelstvu, útoků zaměřených vůči civilní infrastruktuře, ale i takových, které mají nerozlišující charakter.⁵⁸

Na summitu OSN v roce 2005 byl též světovými lídry přijat princip Odpovědnosti za ochranu neboli R2P. Týká se zajištění ochrany před genocidou, válečnými zločiny, etickými čistkami a zločiny proti lidskosti.⁵⁹ Ve vztahu k ozbrojeným konfliktům, a s nimi spojenými válečnými zločiny, ale nemůžeme každé úmrtí civilisty považovat za protiprávní.

Ozbrojené operace zásadně slouží k zajištění účinného příspěvku k vojenským akcím. Přijatý DP I tak „hledá citlivou rovnováhu mezi zájmy válčících stran a zájmy civilistů.“⁶⁰ Při ozbrojených akcích vyvažujeme povinnost rozlišení se zájmem na dosažení vojenské výhody.

⁵⁴ MELZER, Nils. *Interpretive Guidance on the Notion...*, s. 44.

⁵⁵ Tamtéž, s. 55.

⁵⁶ Security Council resolution 2573. Protection of civilians in armed conflict: S/RES/2573 (2021). [online] 27. dubna 2021. [cit. 21. června 2023] Dostupné z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N21/104/98/PDF/N2110498.pdf?OpenElement>.

⁵⁷ Security Council resolution 1265. Protection of civilians in armed conflict: S/RES/1265 (1999). [online] 17. září 1999 [cit. 21. června 2023] Dostupné z: <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Civilians%20SRES1265.pdf>.

⁵⁸ Security Council resolution 1674. Protection of civilians in armed conflict: S/RES/1738 (2006). [online] 23. prosince 2006 [cit. 21. června 2023] Dostupné z: <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Civilians%20SRES1738.pdf>.

⁵⁹ ANDERSON, Kenneth. *R2P in the UN 2005 Reform Summit Document* [online]. OpinioJuris, 11. března 2009 [cit. 19. října 2023]. Dostupné z: <http://opiniojuris.org/2009/03/11/r2p-in-the-un-2005-reform-summit-document/>.

⁶⁰ JÍLEK, Dalibor. In: ONDŘEJ, Jan a kol. *Mezinárodní právo humanitární...*, s. 216.

2.2.1 Nediskriminační útoky

Vedle zákazu přímého útoku na civilní obyvatelstvo stojí nediskriminační útoky, jejichž zákaz vyjadřuje DP I v čl. 85 v návaznosti na čl. 51 odst. 4 a 5. Oba odstavce jsou demonstrativní povahy, což můžeme dovodit ze znění „*k nerozlišujícím útokům patří*“⁶¹ v odstavci čtvrtém a „*mimo jiné*“⁶² v odstavci pátém DP I. Jejich odlišení od úmyslného zamíření na civilní obyvatelstvo stojí na subjektivním prvku. „*Nerozlišující útoky jsou důsledkem nedbalosti či přezírání tohoto normativního požadavku spíše než úmyslu útočnicka.*“⁶³ Za nerozlišující se například považují ty útoky nezaměřené vůči konkrétnímu vojenskému cíli, užití prostředků a způsobu vedení boje nediskriminačního charakteru. Tím, že použitá síla nesměřuje primárně na vojenský cíl, vypovídá o zjevném nezájmu postupovat v souladu se základními zásadami MHP. Dále pod nediskriminační útoky spadá způsob bombardování jako kobercové bombardování typické pro druhou světovou válku, které spočívá v naprostém zničení určité oblasti.⁶⁴

Nejenom, že se nediskriminační útoky příčí zásadě rozlišování, současně v souvislosti s čl. 51 odst. 5 písm. b) porušují další zásady, jako je zásada proporcionality. Za nerozlišující jednání považujeme rovněž útoky, u nichž existuje vysoká pravděpodobnost způsobení nadměrných vedlejších ztrát.⁶⁵

Stejně tak k nim můžeme zařadit útoky, jejichž účinky vybraného způsobu nebo prostředků boje se vymkly kontrole strany konfliktu. Přírodní síly, zejména pak oheň, jsou nevyzpytatelné a hrozba, že právě oheň přejde na objekty civilního rázu, je vcelku vysoká.⁶⁶

2.3 Civilní a vojenské objekty

Ustanovení DP I týkající se zásady rozlišování vedle subjektů vymezuje povinnost vždy rozlišovat mezi civilními a vojenskými objekty.⁶⁷ Čl. 52 DP I ve spojení s čl. 48 DP I výslovně upravuje, že civilní objekty nesmí představovat cíl útoku.⁶⁸ V jeho návaznosti rovněž

⁶¹ Čl. 51 odst. 4 Dodatkového protokolu I.

⁶² Čl. 51 odst. 5 Dodatkového protokolu I.

⁶³ JÍLEK, Dalibor. In: ONDŘEJ, Jan a kol. *Mezinárodní právo humanitární...*, s. 249.

⁶⁴ PICTET, Jean a kol. *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949*. Geneva: Martinus Nijhoff Publishers, s. 624.

⁶⁵ Practice relating to Rule 11. Indiscriminate Attacks [online]. ICRC [cit. 27. října 2023]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule11>.

⁶⁶ JÍLEK, Dalibor. In: ONDŘEJ, Jan a kol. *Mezinárodní právo humanitární...*, s. 250.

⁶⁷ Čl. 48 Dodatkového protokolu I.

⁶⁸ Čl. 52 odst. 1 Dodatkového protokolu I.

stanovuje, že je vždy zapotřebí zkoumat, zda je konkrétní objekt způsobilý přinést vojenskou výhodu.⁶⁹

V DP I nechybí definice objektů civilního rázu, která je však konstruována negativně, a to vůči těm vojenským.⁷⁰ Ustanovení čl. 52 odst. 2 DP I vytyčuje vojenské objekty jako objekty: „*kteřé svou povahou, umístěním, účelem nebo použitím představují účinný příspěvek k vojenským akcím a jejichž celkové nebo částečné zničení, obsazení nebo neutralizace poskytuje za daných okolností zjevnou vojenskou výhodu.*“⁷¹. Za civilní jsou považovány objekty, které neslouží k vojenským účelům ani by jiným způsobem nepřispěly k ozbrojeným akcím.⁷²

Čl. 52 odst. 3 DP I dále poukazuje na místa, která jsou, pokud není prokázán opak, považována za civilní. Z důvodu jejich silného propojení s každodenním životem to jsou zejména domy a jiná obydlí, školy, ale také místa, kde se typicky konají bohoslužby. Za situace, kdy není jisté, zda je místo používáno i k jiným účelům, vycházíme z domněnky, že neslouží k vojenskému využití.⁷³ Na třetí odstavce ale nepohlížíme jako na neprolomitelné pravidlo. V případech, kdy vyjde najevo, že výše označené budovy, ale i jiné objekty civilního charakteru, ztratily svou civilní povahu tím, že je strana konfliktu užívá k jiným účelům, mohou představovat legitimní cíl útoku.⁷⁴

V návaznosti DP I zabezpečuje ochranu kulturních statků⁷⁵ a objektů sloužících k přežití obyvatelstva, které jsou obdobným způsobem upraveny v DP II vztahující se na vnitrostátní konflikty.⁷⁶ Některé státy si však při přijetí DP I vyhradily, že pokud budou památky užívány k vojenským účelům, ztrácí ochranu a představují legitimní cíl útoku.⁷⁷

Dále pak ustanovení čl. 56 DP I zabezpečuje ochranu staveb a zařízení obsahujících nebezpečné síly. Vztahuje se tedy rovněž na takové objekty, jejichž neutralizace by představovala účinný příspěvek k vojenským akcím, ale pro jejich zvláštní charakter by bylo

⁶⁹ Čl. 52 odst. 2 Dodatkového protokolu I.

⁷⁰ PICTET, Jean a kol. *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949*. Geneva: Martinus Nijhoff Publishers, s. 634.

⁷¹ Viz Čl. 52 odst. 2 Dodatkového protokolu I.

⁷² PICTET, Jean a kol. *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949*. Geneva: Martinus Nijhoff Publishers, s. 634.

⁷³ JÍLEK, Dalibor. In: ONDŘEJ, Jan a kol. *Mezinárodní právo humanitární...*, s 217-229.

⁷⁴ DINSTEIN, Yoram. *The Conduct of Hostilities Under the Law of International Armed Conflicts*. 3. vydání Cambridge: Cambridge University press, 2016, s 87.

⁷⁵ Čl. 53 Dodatkového protokolu I.

⁷⁶ Čl. 54 Dodatkového protokolu I.

⁷⁷ Jedná se např. o Itálii a Nizozemí srov. též Practice relating to Rule 7. The Principle of Distinction between Civilian Objects and Military Objectives. [online]. ICRC [cit. 18. října 2023]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule7>.

jejich zasažení obzvlášť nebezpečné. Do této skupiny pak spadají například atomové elektrárny, ale i hráze a přehradny.⁷⁸

Abstraktní definice pojatá v DP I byla inspirována Haagským návrhem pravidel letecké války, jenž na rozdíl od DP I rozšiřoval abstraktní definici o konkrétní výčet vojenských objektů.⁷⁹ Definice uvedená v DP I demonstrativní výčet neobsahuje. Při formulaci čl. 52 z Komentáře MVČK k DP I vyplývá, že by bližší vymezení mohlo vést k narušení ochrany poskytované civilnímu obyvatelstvu.⁸⁰ Abstraktní definice ve válečných manuálech některých států, jako jsou Spojené království,⁸¹ Německo⁸² nebo Dánské království,⁸³ je doplněna o neuzavřený výčet objektů naplňujících legitimní předmět útoku. Dánský válečný manuál navíc uvedené navazuje na posouzení čtyř prvků, a to povahu objektu, jeho použití, účel a umístění.⁸⁴ Stejně rozdělení na kategorie se nachází v relevantní literatuře.⁸⁵

2.4 Preventivní opatření

Se závazky vymezenými v čl. 48 DP I bezprostředně souvisejí preventivní opatření, která doplňují zásadu rozlišování.⁸⁶ Jejich úprava v čl. 57 DP I nejprve upozorňuje na potřebu za všech okolností zachovat ochranu civilního obyvatelstva, jednotlivých civilistů a objektů civilního rázu.⁸⁷ K naplnění výše uvedeného mají ti, kteří o vedení útoku rozhodují nebo jej připravují, povinnost učinit kroky k ověření, že vedený útok skutečně směřuje k zasažení vojenského cíle. Všestranné posouzení je zapotřebí učinit rovněž při výběru způsobu a prostředků, a to tak, aby byl vybrán ten, jenž nejlépe zasáhne nepřítele, ale současně nepředstavuje nepřiměřené riziko pro civilní obyvatelstvo. V případě, že by při identifikaci konkrétního vojenského cíle vyplynula vysoká pravděpodobnost náhodných ztrát, převyšující

⁷⁸ Čl. 56 Dodatkového protokolu I.

⁷⁹ JÍLEK, Dalibor. In: ONDŘEJ, Jan a kol. *Mezinárodní právo humanitární...*, s.213.

⁸⁰ PICTET, Jean a kol. *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949*. Geneva: Martinus Nijhoff Publishers, s. 635.

⁸¹ United Kingdom Ministry of Defence. *The Manual of the Law of Armed Conflict* [online]. Oxford: Oxford University Press, 2004, b. 5.4.1. Dostupné z: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/27874/JSP3832004Edition.pdf.

⁸² Germany, Federal Ministry of Defence. *Law of Armed Conflict Manual* [online]. Directorate-General for Legal Affairs, Berlin 2013, b. 407. Dostupné z: https://usnwc.libguides.com/ld.php?content_id=5616055.

⁸³ Danish Ministry of Defence, Defence Command Denmark. *Military Manual on International Law Relevant to Danish Armed Forces in International Operations* [online]. 2016, b. 2.3.1. Dostupné z: https://usnwc.libguides.com/ld.php?content_id=59166472.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ DINSTEIN, Yoram. *The Conduct of Hostilities Under the Law of International Armed Conflict*. 3. Vydání Cambridge: Cambridge University press, 2016, s 103.

⁸⁶ SARI, Aurel, TINKLER, Kieran. *Collateral Damage and the Enemy* [online]. Oxford: Oxford University Press, 2019. Dostupné z: 10.1093/bybil/brz004.

⁸⁷ Čl. 57 odst. 1 Dodatkového protokolu I.

konkrétní vojenskou výhodu, měli by rozhodnout o nezahájení daného útoku.⁸⁸ Za situace, kdy vznik nepřiměřených ztrát vyplyne až při zahájení útoku, mají ti, kteří jej provádějí, povinnost jej ukončit.⁸⁹

Zároveň v případě, že přichází v úvahu několik řádně identifikovaných konkrétních vojenských cílů, měl by být zvolen cíl spočívající v co nejmenším množství pravděpodobných náhodných ztrát.⁹⁰ Preventivní opatření za účelem snížení náhodných ztrát, pokud to podmínky patřičné situace nevyklučují, spočívají rovněž ve varování před útokem a upozorněním, aby civilisté opustili prostor vojenského objektu.⁹¹

Preventivní opatření slouží k odvrácení vedlejších ztrát, a tak jednotlivá závazná pravidla vyplývající z čl. 57 DP I nesmí být vykládána v rozporu s principy MHP. Zvláště nesmí být interpretována způsobem ospravedlňujícím závažné porušení zásady rozlišování.⁹²

Nejenom, že tyto povinnosti výslovně vyplývají ze závazných psaných norem mezinárodního práva, ale jak vyplývá též z rozhodnutí ICTY ve věci Kupreskić, staly se součástí mezinárodního obyčejového práva.⁹³

2.5 Dílčí závěr

I přes jednotlivé definice, které dotvářejí zásadu rozlišování přispívající k její maximální aplikaci a interpretaci ve prospěch poskytnutí co nejvyšší ochrany, přistupuje MHP k zásadě dostatečně realisticky. Střízlivý postoj k naplnění stanovených povinností se mimo jiné projevuje u preventivních opatření, jejichž kontext vymezuje zásadu proporcionality. Z níž vyplývá přípustnost náhodných ztrát nepřevyšující konkrétní a přímou vojenskou výhodu. Zásada rozlišování neexistuje samostatně a nezávisle, ale musí se na ni pohlížet optikou ostatních zásad, neboť ačkoliv se strany mohou sebevíc snažit zabezpečit zabránění náhodných ztrát, v určitých případech je jejich vznik nevyhnutelný.

⁸⁸ Čl. 57 odst. 2 písm. a) Dodatkového protokolu I.

⁸⁹ Čl. 57 odst. 2 písm. b) Dodatkového protokolu I.

⁹⁰ Čl. 57 odst. 3 Dodatkového protokolu I.

⁹¹ CHERRY, John, TINKLER, Kieran, SCHMITT, Michael. *Avoiding Collateral Damage on the Battlefield* [online]. Just Security, 11. února 2021 [cit. 1. listopadu 2023]. Dostupné z: <https://www.justsecurity.org/74619/avoiding-collateral-damage-on-the-battlefield/>.

⁹² Čl. 57 odst. 5 Dodatkového protokolu I.

⁹³ Rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 14. ledna 2000, Prosecutor v. Kupreskić, Case NO. IT-95-16-T, b. 526.

3 Vymezení kolaterálních škod

3.1 Pojetí kolaterálních škod ve světle mezinárodního práva

V návaznosti na zásadu rozlišování, co do úpravy preventivních opatření nebo nediskriminačních útoků, je z hlediska MHP důležité definovat též náhodné ztráty. Pojem náhodné ztráty nebo kolaterální škody obecně vyjadřuje újmu způsobenou civilnímu obyvatelstvu nebo škodu na civilních objektech nepředstavující přímý cíl útoku. Jako nepřímým účinkem vyvažovaným se zájmy válčících stran.⁹⁴ Nicméně ne každou předmětnou újmu za ozbrojeného konfliktu lze považovat za kolaterální škody. Nadto musí být odlišena od situací, kdy již zjevně dochází k přímému, úmyslnému útočení na civilní obyvatelstvo.

Poměry za ozbrojených konfliktů jsou natolik specifické, že práva a povinnosti platné a účinné v době míru bývají narušeny. Lidská práva a základní svobody nejsou výjimkou. MHP se vyznačuje značnou mírou střízlivosti i ve vztahu k základním zásadám práva ozbrojených konfliktů.⁹⁵ Nicméně ani pojetí kolaterálních škod nemůže existovat bez hranic rozdělovacích vedlejší újmy od případů zjevného zneužití interpretace MHP, nerozlišujícího útočení na civilní subjekty a objekty od nepřiměřených zásahů a současného naplnění některých ze skutkových podstat válečných zločinů.⁹⁶

Hranice přípustnosti vznikají z potřeby spojit zájmy válčících stran se zájmy lidskoprávními, propojením zásady lidskosti se zásadou vojenské nezbytnosti.⁹⁷

Jeden ze zájmů zastupuje zásada válečné nutnosti, která je za ozbrojeného konfliktu všudypřítomná. Je logické, že se strany konfliktu snaží získat co největší vojenskou výhodu. Musí však postupovat v souladu se zásadou rozlišování, dbát na práva osob nezapojených do nepřátelských akcí a vyhnout se ozbrojeným operacím mířeným vůči civilisty užívaným objektům.⁹⁸ Třetí zásadou, která tento vztah významně ovlivňuje, je zásada proporcionality. Její podíl najdeme u ustanovení zmiňujících preventivní opatření a nediskriminační útoky,

⁹⁴ JÍLEK, Dalibor. In: ONDŘEJ, Jan a kol. *Mezinárodní právo humanitární...* s. 230-231.

⁹⁵ BÍLKOVÁ, Veronika. *Konflikt na Ukrajině z pohledu mezinárodního práva, část II Mezinárodní humanitární právo* [online]. Ústav mezinárodních vztahů Praha, 29. března 2022 [cit. 9. února 2023] Dostupné z: <https://www.iir.cz/konflikt-na-ukrajine-z-pohledu-mezinarodniho-prava-cast-ii-mezinarodni-humanitari-pravo>.

⁹⁶ Viz čl. 8 odst. 2 Římského statutu.

⁹⁷ ARNOLD, Roberta, WEHRENBURG, Stefan. *The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary* [online]. 3. vydání. München: C.H. Beck oHG, 2016. Dostupné: https://www.department-ambos.uni-goettingen.de/data/documents/Veroeffentlichungen/Triffterer_Ambos_Rome_Statute_Commentary_3rd_ed_2016.pdf.

⁹⁸ Čl. 51 a čl. 52 Dodatkového protokolu I.

kteří rovněž zmiňují náhodné ztráty.⁹⁹ Ačkoli si pozitivní MHP zásadu rozlišování a odvrácení náhodných ztrát neidealizuje, neznamená to, že by veškeré vedlejší škody byly v jeho souladu.¹⁰⁰ Kolaterální škody tedy musí být posuzovány v kontextu zásady proporcionality, ze které vyvěrají.¹⁰¹

3.1.1 Mezinárodní smlouvy a jiné prameny

Podobně jako u zásady proporcionality nenajdeme pojem kolaterálních škod v DP I. DP I však obsahuje pojem náhodných ztrát, v jejichž kontextu se upozorňuje na povinnost zamezit náhodným ztrátám na životech, zdraví civilistů a poškození civilních objektů.¹⁰² Tuto povinnost současně dává do souvislosti s konkrétní a přímou vojenskou výhodou, která sama podléhá subjektivnímu posouzení s ohledem na skutečnosti ji provázející.¹⁰³

Z historického kontextu kupříkladu už Haagský návrh pravidel letecké války v čl. 24 odst. 4 spojuje bombardování měst, vesnic, obydlí v blízkosti vojenské operace s existencí, nebo alespoň s důvodným předpokladem dostatečně důležité vojenské výhody. Dle návrhu výhoda musí dosahovat dostatečné důležitosti, aby bylo možné bombardování považovat za legitimní a zároveň ospravedlnit nebezpečí hrozící civilistům.¹⁰⁴ Ačkoli návrh nebyl nikdy přijat, pravidlo v něm stanovené přetrvává dodnes a v upravené formě jej můžeme nalézt v DP I.

Jednání stran konfliktu nesmí vykazovat znaky lehkovážnosti ve vztahu k případným náhodným újmám za vedení ozbrojených operací ani z něj nesmí vyplývat naprostý nezájem ke splnění povinností vyplývajících ze zásady rozlišování. Ti, kteří o útoku rozhodují nebo jej připravují, mají za všech okolností vyvažovat zásadu vojenské nezbytnosti se zásadou lidskosti.¹⁰⁵ Český překlad čl. 57 odst. 2 písm. a) bodu (iii) DP I a čl. 57 odst. 2 písm. b) DP I pracuje s těmito zájmy ve smyslu zákazu způsobit „náhodné ztráty na životech civilních osob, zranění civilních osob, poškození objektů civilního rázu nebo kombinaci těchto případů, které by převyšovaly předpokládanou konkrétní a přímou vojenskou výhodu.“¹⁰⁶ Oproti

⁹⁹ Čl. 57 odst. 2 písm. a) (iii) Dodatkového protokolu I., dále též čl. 46 San Remo Manual.

¹⁰⁰ CRONIN, Bruce. Reckless endangerment warfare: Civilian casualties and the collateral damage exception in international law. *Journal of Peace Research* [online]. roč. 50. č. 2. s. 175-187 [cit. 26. října 2023]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/23441184>.

¹⁰¹ HOLLAND, Joseph. MILITARY OBJECTIVE AND COLLATERAL DAMAGE: THEIR RELATIONSHIP AND DYNAMICS. *Yearbook of International Humanitarian Law* [online]. 2004, 7, s. 35-78. [cit. 9. října 2023]. Dostupné z: 10.1017/S1389135904000352.

¹⁰² Čl. 57 odst. 1 Dodatkového protokolu I.

¹⁰³ CRONIN, Bruce. Reckless endangerment warfare..., s. 175-187.

¹⁰⁴ Practice relating to Rule 14. Proportionality in Attack [online]. ICRC [cit. 16. října 2023]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule14>.

¹⁰⁵ PICTET, Jean a kol. *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949*. Geneva: Martinus Nijhoff Publishers, 1987. s. 678–689.

¹⁰⁶ Čl. 57 odst. 2 písm. b) Dodatkového protokolu I.

tomu anglické znění těchto ustanovení jejich vztah zakládá na excesivním poměru, tedy za situace, kdy by náhodné ztráty převyšovaly očekávanou vojenskou výhodu natolik, že by byly považovány za nepřiměřené.¹⁰⁷ Co je možné považovat za excesivní DP I dále neupravuje, což může vyplývat i ze skutečnosti, že přijatý čl. 57 je kompromisem signatářských států.¹⁰⁸

Sousloví náhodné ztráty najdeme též v souvislosti s problematikou nediskriminačních útoků v čl. 51 odst. 5 písm. b). Stejně pravidlo, jako je formulované v čl. 57 DP I, znázorňuje, že nezamýšlená újma způsobená na statcích chráněných dle čl. 50 a 51 DP I, překračující limity v porovnání s konkrétní a přímou vojenskou výhodou, naplňuje znaky nediskriminačního jednání. Ani v rámci tohoto ustanovení není konkrétně vymezeno, jaká újma by znamenala excesivní nepoměr k vojenské výhodě.¹⁰⁹ Komentář MVČK k DP I poukazuje na rozvíjející se myšlenku, že i vysoké civilní ztráty by byly omluvitelné v případě mimořádné vojenské výhody. V této souvislosti ale autoři komentáře upozorňují, že žádné ustanovení DP I neformuluje pravidlo, na základě kterého by bylo možné ospravedlnit vysoké civilní ztráty.¹¹⁰

Náhodné ztráty dále upravuje též čl. 85 odst. 3 písm. b) a c) DP I v kontextu vážného porušení protokolu za úmyslného vedení nerozlišujícího útoku nebo útoku proti stavbám a zařízením obsahujícím nebezpečné síly. A to způsobené s vědomím, že provedením válečné operace hrozí vznik nadměrných ztrát.¹¹¹

V návaznosti na výše uvedené podobně reaguje Římský statut Mezinárodního trestního soudu úpravou válečných zločinů, když dovozuje individuální odpovědnost nejenom ve smyslu porušení zásady rozlišování, ale rovněž v souvislosti se závažným porušením zásady proporcionality.¹¹² Stejně jako DP I pojem kolaterální škody neobsahuje. Individuální odpovědnost za válečné zločiny vymezené v čl. 8 odst. 2 písm. b) bodu iv.) Římského statutu vychází z poměru zjevné nepřiměřenosti mezi způsobenými kolaterálními škodami a očekávanou přímou a konkrétní celkovou vojenskou výhodou. Nad rámec čl. 57 odst. 2 DP I,

¹⁰⁷ PICTET, Jean a kol. *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949*. Geneva: Martinus Nijhoff Publishers, 1987, s. 684.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 625-626.

¹¹⁰ PICTET, Jean a kol. *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949*. Geneva: Martinus Nijhoff Publishers, 1987, s. 626.

¹¹¹ Tamtéž, s. 685.

¹¹² ARNOLD, Roberta, WEHREBERG, Stefan. *The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary* [online]. 3. vydání. München: C.H. Beck oHG, 2016. Dostupné: https://www.department-ambos.uni-goettingen.de/data/documents/Veroeffentlichungen/Triffterer_Ambos_Rome_Statute_Commentary_3rd_ed_2016.pdf.

čl. 8 odst. 2 písm. b) bod iv.) Římského statutu k újmě na civilních objektech přidává rozsáhlé a závažné škody na životním prostředí.¹¹³

Obdobnou úpravu pojímá Manuál ze San Remo o mezinárodním právu použitelném na ozbrojené konflikty na moři,¹¹⁴ nebo Protokol II k Úmluvě o některých konvenčních zbraních.¹¹⁵ Manuál ze San Remo na rozdíl od DP I obsahuje definici kolaterálních škod, ke kterým řadí: „ztráty na životech, nebo ublížení na zdraví civilistů anebo ostatních chráněných osob, a poškození nebo zničení životního prostředí nebo objektů, které samy nejsou vojenskými cíli.“¹¹⁶ Shodně vychází ze zákazu provedení ozbrojené operace, u níž se předpokládají excesivní kolaterální kauzality a kolaterální škody k očekávané vojenské výhodě.

Bližší determinaci, co je možné považovat za excesivní újmy, pak už výše uvedené dokumenty neobsahují. Nestanovují určující vzorec, podle kterého by se dalo posoudit, zda byl ozbrojený útok proveden v rozporu se zásadou proporcionality a že předpokládaná újma zjevně překračuje hranice přiměřenosti.

3.1.2 Výhrady a prohlášení k DP I

V souvislosti s přijetím DP I učinily některé smluvní strany prohlášení a vznesly výhrady k jeho ustanovení. Zejména co do výkladu některých pojmů v čl. 57, z něhož vyplývá snaha o nalezení rovnováhy mezi zájmy ozbrojeného konfliktu a ochranou lidských práv.¹¹⁷

Jedním z příkladů je výhrada Spojeného království ve vztahu k hodnocení ozbrojených akcí předpokládajících vznik náhodných ztrát, kterou následně přejalo do svého manuálu práva ozbrojených konfliktů.¹¹⁸ K náhodným ztrátám se staví podobně i jiné státy Evropy, jako jsou Francie a Itálie. Nevyznačují přesnou hranici toho, co považují za nepřiměřené kolaterální

¹¹³ ARNOLD, Roberta, WEHREBERG, Stefan. *The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary* [online]. 3. vydání. München: C.H. Beck oHG, 2016. Dostupné: https://www.department-ambos.uni-goettingen.de/data/documents/Veroeffentlichungen/Triffterer_Ambos_Rome_Statute_Commentary_3rd_ed_2016.pdf.

¹¹⁴ Čl. 46 San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea, 1994.

¹¹⁵ Čl. 3 odst. 8, písm. c) Protokolu II. k Úmluvě o zákazu nebo omezení použití některých konvenčních zbraní, které mohou způsobovat nadměrné utrpení nebo mít nerozlišující účinky, vyhlášena pod č. 21/1999 Sb., ve znění předpisu č. 115/2006 Sb. m. s.

¹¹⁶ Čl. 13, písm. c) San Remo Manual International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea, 1994. (překlad vlastní)

¹¹⁷ PICTET, Jean a kol. *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949*. Geneva: Martinus Nijhoff Publishers, 1987, s. 685.

¹¹⁸ Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977 (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland) [online]. ICRC, 2013 [cit. 16. října 2023]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977/state-parties/gb?activeTab=undefined>.

škody při vedeném útoku, ale při výkladu čl. 57 DP I vycházejí ze stejného účelu, a to zabránění excesivním zásahům. K DP I tyto státy stejně jako Spojené království vyhradzují, že se útok posuzuje jako celistvý, nikoliv rozděleně na dílčí části.¹¹⁹ Uvedené pojetí zastává i Austrálie a současně k čl. 57 DP I uvádí, že konkrétní a přímá vojenská výhoda, za jejímž účelem byla ozbrojená akce provedena a za níž došlo ke vzniku náhodných ztrát, bude interpretována na základě dobré víry k předpokládanému účinnému příspěvku k vojenským akcím.¹²⁰

K plánování a rozhodování o útoku se Rakousko a Belgie stejně jako Spojené království přiklání k interpretaci, která předpokládá rozhodování na základě všech dostupných dat a informací. Tedy na základě všech skutečností, které je možné předvídat. S tím spojují i povinnost zastavit útok, pokud informace o možném způsobení excesivních náhodných ztrát vyjde najevo až po jeho zahájení.¹²¹

Výhradou k čl. 51 až 55 DP I si Spojené království vyhradilo, že za neustupujících nepřátelských útoků porušujících ustanovení čl. 51 a 52, popř. 53 až 55 DP I je oprávněno učinit nezbytná opatření za účelem donucení nepřátelských sil k zastavení nediskriminačních útoků, útoků v rozporu s jednotlivými ustanoveními DP I. Vyhradilo si právo počínat si způsobem jinak v rozporu s DP I a učinit veškerá opatření, která pokládá za nezbytné, a to po náležitém upozornění nepřátelských sil a výzvě k ukončení násilí. Vyhrazený postup za účelem ukončení ozbrojených útoků nepřítele vychází z reakce na porušení ustanovení DP I, zejména zásady rozlišování. Protiofenzívu na nerozlišující jednání nepřítele pak Spojené království považuje za přiměřenou, a to s ohledem na skutečnost, kdy se též dopustí jednání rozporného s DP I.¹²² Základní zásady MHP ale tvoří důležitou součást právního obyčeje, z čehož vyplývá, že státy musí dbát na jejich dodržení, i když tak nevyplývá z psaného mezinárodního práva.¹²³

Dále se Spojené království, Francie, Itálie, Kanada, Nový Zéland a další státy vyslovily, že pravidlo vztahující se k čl. 52 odst. 2 věty první se nevztahuje na vznik kolaterálních škod,

¹¹⁹ Practice relating to Rule 14. Proportionality in Attack [online]. ICRC [cit. 18. října 2023]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-izeland/hl/v2/rule14>.

¹²⁰ Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977 (Australia) [online]. ICRC, 2013 [cit. 13. října 2023]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977/state-parties/gb?activeTab=undefined>.

¹²¹ Practice relating to Rule 14. Proportionality in Attack [online]. ICRC [cit. 13. října 2023]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule14>.

¹²² Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977 (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland) [online]. ICRC, 2013 [cit. 12. října 2023]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977/state-parties/gb?activeTab=undefined>.

¹²³ Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1996, b. 258.

nýbrž pouze vyjadřuje povinnost mířit ozbrojenou operaci na vojenské objekty.¹²⁴ Vylučuje přímé použití síly vůči objektům civilní povahy, nikoliv náhodný, neúmyslný zásah do těchto struktur.

Ani z prohlášení a výhrad států k DP I není možné sestavit určující hranici, která by definovala parametry pro pojetí excesivních kolaterálních škod. Postoj jednotlivých států k zásadním ustanovením napomáhá při jejich výkladu a alespoň částečnému přiblížení problematiky.

3.1.3 Judikatura

Ochrana civilního obyvatelstva a povinnost dodržování zásady rozlišování vyplývá shodně z rozhodovací praxe mezinárodních soudů a ad hoc vytvořených mezinárodních trestních tribunálů. Ve věci *Dragomic Milošević ICTY* připomněl absolutní zákaz útočení na civilní obyvatelstvo, s nímž spojil též nediskriminační útoky.¹²⁵ V daném případě ostřelování a bombardování Sarajeva vyústilo v usmrcení nebo zranění přes tisíc civilistů. Způsob, kterým byly útoky provedeny, vypovídal o úmyslném, nediskriminačním nebo zjevně nepřiměřeném provedení k přímé a konkrétní vojenské výhodě.¹²⁶ Ve věci *Dragomir Milošević* navíc ICTY stanovil, že posouzení útoku jako zaměřeného přímo na civilní obyvatelstvo záleží též na posouzení zvolených prostředků a metod boje, počtu obětí, nebo zda byla užita některá preventivní opatření.¹²⁷

Na rozdíl od přímých útoků na civilní obyvatelstvo jsou kolaterální škody vzniklé v rámci ozbrojených operací zaměřených na náležité vojenské objekty obecně přípustné. Na stejném principu je založeno mezinárodní obyčejové právo. ICTY ve věci *Kordić a Čerkez* poznamenal, že povinnost za každé situace rozlišovat mezi civilním obyvatelstvem a osobami přímo účastnicími se na nepřátelství sama o sobě protiprávnost kolaterálních škod nezakládá.¹²⁸

Co do přípustnosti kolaterálních škod v rozhodnutí *Kupreskić* je senát ICTY navazuje na zásadu proporcionality, když nesmí být v nepoměru s přímou a konkrétní vojenskou výhodou.¹²⁹ Kolaterální škody a jejich odlišení od nerozlišujících útoků závisí též na výběru

¹²⁴ Practice relating to Rule 7. The Principle of Distinction between Civilian Objects and Military Objectives. [online]. ICRC [cit. 13. října 2023]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule7>.

¹²⁵ Practice relating to Rule 11. Indiscriminate Attacks. [online]. ICRC [cit. 13. října 2023]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule11>.

¹²⁶ Rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 12. prosince 2007, Prosecutor v. Dragomir Milošević. Case NO. IT-98-29/1-T, b. 939.

¹²⁷ Tamtéž, b. 948.

¹²⁸ Rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 17. prosince 2004, Prosecutor v. Dario Kordić and Mario Čerkez, Case NO. IT-9514/2, b. 52.

¹²⁹ Practice relating to Rule 14. Proportionality in Attack [online]. ICRC [cit. 17. října 2023]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule14>.

prostředků a metod ozbrojeného konfliktu. V tomto kontextu ICTY vyjádřil, že ačkoli útok směřuje na vojenské objekty, užití nerozlišujících prostředků a metod, nebo jejich užití takovým způsobem, který představuje nediskriminační útok vůči civilnímu obyvatelstvu, je protiprávní.¹³⁰

Ve vztahu k ochraně civilního obyvatelstva v kontextu opakovaných ozbrojených operací se senát ICTY odvolal na Martensovu klauzuli. Pokud množina opakujících se útoků spadá do nejasného hraničního pomezí mezi legalitou a protiprávností, ve vzájemném souhrnu mohou tvořit nepřiměřené nebezpečí pro civilní obyvatelstvo.¹³¹ Z předmětného rozhodnutí vyplývá, že ačkoli kolaterální škody co do samostatných a oddělených útoků mohou být přijatelné, ve vzájemném souhrnu mohou představovat závažné porušení MHP.

Výše uvedená rozhodnutí se však spíše vztahují na protiprávnost přímých útoků na civilní obyvatelstvo. Ačkoli narážejí na náhodné ztráty, již blíže nepřibližují jejich vymezení, ani z nich nevyplývá hranice pro jejich posouzení. Ve věci Martić navíc ICTY nediskriminační útoky podřadil pod přímé útoky vůči civilnímu obyvatelstvu.¹³²

Judikatura významná pro přiblížení excesivních náhodných ztrát a postupu při hodnocení informací jejich potenciálního vzniku vychází z jiných rozhodnutí ICTY. Zejména v rozhodnutí ve věci Galić se senát ICTY zabýval přímou a konkrétní vojenskou výhodou, rozumným vojenským velitelem a rozhodnými informacemi pro rozhodnutí o útoku a překročením zásady proporcionality.

Skutkový stav v případě Galić se mimo jiné týkal vedení útoku na přátelský fotbalový zápas, jehož se účastnili vojáci za současné přítomnosti civilistů včetně několika dětí. V daném případě ICTY rozhodl, že vedení útoku proti vojákům za přítomnosti davu okolo 200 osob zjevně předpokládá vznik excesivních náhodných ztrát v kontextu přímé a konkrétní vojenské výhody. Fotbalový zápas se mimoto konal v oblasti parkoviště obklopeného civilní infrastrukturou. V této souvislosti ICTY označil ostřelování uvedeného místa za nediskriminační.¹³³

Jeden z případů porušení principu proporcionality jsou právě nediskriminační útoky. Shodně s DP I co do vytyčení konkrétního cíle musí ti, kteří o ozbrojené operaci rozhodují

¹³⁰ Rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 14. ledna 2000, Prosecutor v. Kupreskić, Case No. IT-95-16-T, b. 526.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² Rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 12. června 2007, Prosecutor v. Martić. Case NO. IT-95-11, b. 69.

¹³³ Rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 5. prosince 2003, Prosecutor v. Galić, Case NO. IT-98-29-T, b. 387.

zvážit, zda provedením útoku nehrozí excesivní náhodné ztráty převyšující konkrétní a přímou vojenskou výhodu. V tomto kontextu senát rozebírá rozumnou dobře informovanou osobu schopnou zhodnotit veškeré dostupné informace a z nich usoudit, zda hrozí vznik excesivních kolaterálních škod.¹³⁴ V poznámkách pod čarou senát ICTY podřídil hodnocení dostupných informací k relevantnímu okamžiku s odkazem na prohlášení některých států k DP I.¹³⁵

Rovněž z případu Galić vyplývá, že posuzování nepřiměřených útoků ve vztahu k civilnímu obyvatelstvu a jejich označení za nediskriminační, by mělo být činěno případ od případu.¹³⁶

3.2 Pojetí kolaterálních škod ve světle vnitrostátní úpravy

Neexistence pevně stanovených hranic excesivních kolaterálních škod v psaném mezinárodním právu ponechává prostor k další úpravě a upřesnění souvisejících pojmů. Mezi takové patří způsoby hodnocení dvou naprosto odlišných, byť navzájem spolu souvisejících zájmů. Dále vymezení druhu újmy, jež má být zohledněna při zvážení potenciálního vzniku náhodných ztrát, nebo postupu těch, kteří o vedení útoku rozhodují.

Bližší úprava se nachází především ve válečných manuálech jednotlivých států. Ve formě válečných zločinů, zločinů proti lidskosti se porušení zásady rozlišování, proporcionality objevuje rovněž v trestních zákonících příslušných států a v rozhodovací praxi tamních justičních orgánů.¹³⁷

3.2.1 Vojenské manuály

Úprava válečných manuálů co do zásady rozlišování, proporcionality a válečné účelnosti v obecné rovině přijímá základní mantinely nastavené obyčejovým, ale též psaným mezinárodním právem. Kupříkladu Manuály práva ozbrojených konfliktů Spojeného království,¹³⁸ Kanady,¹³⁹ Dánského království¹⁴⁰ přejímají výchozí složky zásady

¹³⁴ Rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 5. prosince 2003, Prosecutor v. Galić, Case NO. IT-98-29-T, b. 58.

¹³⁵ Tamtéž, b. 719.

¹³⁶ Tamtéž, b. 60.

¹³⁷ Practice relating to Rule 14. Proportionality in Attack [online]. ICRC [cit. 17. října 2023]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule14>.

¹³⁸ United Kingdom Ministry of Defence. *The Manual of the Law of Armed Conflict* [online]. Oxford: Oxford University Press, 2004, 614 s. Dostupné z: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/27874/JSP3_832004Edition.pdf.

¹³⁹ Canada National Defence. *Manual of Law of Armed Conflicts at the Operational and Tactical Levels* [online]. Chief of Defence Staff, 2013. b. 413.2. Dostupné z: https://usnwc.libguides.com/ld.php?content_id=2998098.

¹⁴⁰ Danish Ministry of Defence, Defence Command Denmark. *Military Manual on International Law Relevant to Danish Armed Forces in International Operations* [online]. 2016, 713 s. Dostupné z: https://usnwc.libguides.com/ld.php?content_id=59166472.

rozlišování a obdobně jako DP I vymezují základní pojmy včetně komбатantů, zajištění ochrany civilnímu obyvatelstvu a jimi užívaným objektům. Navazují na úpravu vojenských objektů i zvláště chráněných staveb. Shodně válečné manuály ukládají povinnost za všech situací rozlišovat mezi civilními a vojenskými objekty, dále zakazují ozbrojené akce zaměřené přímo na civilisty.¹⁴¹

Zásada proporcionality rovněž zastává důležité místo, když manuály některých států v souladu s formulací v čl. 57 DP I vymezují jednotlivé kroky, úvahy důležité pro přípravu a rozhodnutí o útoku. Kupříkladu dánský manuál se zabývá postupem při plánování, u něhož vymezuje následující kroky:

- 1) vytyčení předmětu útoku,
- 2) zvážení, zda je předmět útoku legitimním cílem,
- 3) jaké kolaterální škody je možné předvídat,
- 4) posouzení, zdali jsou předvídané kolaterální škody zákonné.¹⁴²

Za předvídatelné pak označuje ty, jejichž potenciální existencí si je strana konfliktu vědoma, a současně jsou vyvolaným následkem provedené akce. Nemusí se vždy jednat o bezprostřední dopad, ale musí být dán silný kauzální nexus.¹⁴³

Manuály, včetně toho dánského, obecně nevyklučují náhodné ztráty, ani je neoznačují za protiprávní, za předpokladu, že nejsou excesivní ke konkrétní a přímé vojenské výhodě.¹⁴⁴ Kolaterální škody navíc bývají definovány obdobným způsobem, když se v manuálech zásadně přiklání k definici, pod kterou spadá usmrcení a ublížení na zdraví civilnímu obyvatelstvu, zničení nebo poškození objektů civilního rázu v důsledku vedení útoku proti legitimnímu vojenskému cíli.¹⁴⁵ Definici zakládají na neúmyslném způsobení vedlejší újmy, jejího odlišení od přímého zacílení civilního obyvatelstva.¹⁴⁶ Některé další manuály se zabývají jinou újmou

¹⁴¹ Practice relating to Rule 1. Practice relating to rule 1. The Principle of Distinction between Civilians and Combatants [online]. ICRC [cit. 18. října 2023]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule1>.

¹⁴² Danish Ministry of Defence, Defence Command Denmark. *Military Manual on International Law Relevant to Danish Armed Forces in International Operations* [online]. 2016, 713 s. Dostupné z: https://usnwc.libguides.com/ld.php?content_id=59166472.

¹⁴³ Tamtéž. s. 309.

¹⁴⁴ Viz např. United Kingdom Ministry of Defence. *The Manual of the Law of Armed Conflict* [online] Oxford: Oxford University Press, 2004, b. 2.4.2. Dostupné z: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/27874/JSP3_832004Edition.pdf.

¹⁴⁵ Practice relating to Rule 14. Proportionality in Attack [online]. ICRC [cit. 17. října 2023]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule14>.

¹⁴⁶ Canada National Defence. *Manual of Law of Armed Conflicts at the Operational and Tactical Levels* [online]. Chief of Defence Staff, 2013. 246 s. Dostupné z: https://usnwc.libguides.com/ld.php?content_id=2998098.

potenciálně hrozící civilnímu obyvatelstvu a zhodnocením, zda rovněž musí projít testem proporcionality. Zda ti, kteří připravují nebo rozhodují o ozbrojené operaci mají povinnosti vyvažovat předmětnou potenciální újmu ve vztahu k přímé vojenské výhodě.

Dánský Válečný manuál mezinárodního práva relevantního pro dánské ozbrojené síly v mezinárodních operacích¹⁴⁷ ilustruje podrobné příklady vysvětlující, jakou újmu je možné považovat za kolaterální škody. Příkladem ale uvádí i újmu nenaplňující kritéria závažnosti. Jedním z nich je zasažení mostu využívaného vojenskými vozidly a s tím spojených výluk v dopravě. Ty nedosahují výše nebezpečí, proto nespádají pod test proporcionality a vojenská výhoda jimi vyvažována být nemusí.

Podobné zahrnuje Manuál práva válečného¹⁴⁸ Spojených států když říká, že pod test proporcionality nespadá újma nedosahující intenzit smrti, zranění civilistů, zničení civilisty užívaných staveb a jiných předmětů. Z toho vyplývá, že pouhé dočasné nepříjemnosti související kupříkladu s omezením dopravy nebudou s vojenskou výhodou vyvažovány. Pod termín náhodné újmy neřadí ani újmu vzdálenou, která sice pramení z konfliktu, s ozbrojenou operací vedenou za účelem získání vojenské výhody však netvoří úzkou spojitost.

Norský Manuál práva ozbrojených konfliktů¹⁴⁹ pod test proporcionality řadí pouze újmu dosahující závažné intenzity. Za kolaterální škody neoznačuje nepříjemnosti sužující civilní obyvatelstvo, které svou intenzitou nedosahují ztrát na životech, zdraví, a proto ani nemusí být vyvažovány vojenskou výhodou. Omezení některých produktů proto nebude naplňovat závažnost spočívající v riziku způsobení excesivních kolaterálních škod. Oproti tomu zapříčinění absolutního nedostatku potravin by stupně intenzity naplnil, protože jím hrozí ublížení na zdraví, a následně i smrt.

Spojené království navíc shodně s Manuálem ze San Remo, čl. 8 odst. 2 písm. b) bodu iv) Římského statutu pojetí kolaterálních škod doplňuje o zásah do životního prostředí.¹⁵⁰

¹⁴⁷ Danish Ministry of Defence, Defence Command Denmark. *Military Manual on International Law Relevant to Danish Armed Forces in International Operations* [online]. 2016, s. 310–312. Dostupné z: https://usnwc.libguides.com/ld.php?content_id=59166472. (překlad vlastní)

¹⁴⁸ United States of America Department of Defense. *Law of War Manual* [online]. Washington, DC, 2016. b. 5.12.1.2.. Dostupné z: <https://tjaglcspubpublic.army.mil/documents/27431/61281/DoD+Law+of+War+Manual+-+June+2015+Updated+Dec+2016/5a02f6f8-eff3-4e79-a46f-9cd7aac74a95>. (překlad vlastní)

¹⁴⁹ Norwegian Defence University College/Norwegian Defence Command and Staff College. *Manual of the Law of Armed Conflict*. [online] 1st English-language edition. The Chief of Defence. 2018, b.2.21. Dostupné z: https://usnwc.libguides.com/ld.php?content_id=47416967. (překlad vlastní)

¹⁵⁰ United Kingdom Ministry of Defence. *The Manual of the Law of Armed Conflict*. [online] Oxford: Oxford University Press, b. 13.5. Dostupné z: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/27874/JSP3_832004Edition.pdf.

Podobnou úpravu u zásady proporcionality najdeme v izraelských Pravidlech války na bojišti.¹⁵¹

Totožně s DP I staví státy test proporcionality na poměrování excesivních náhodných ztrát z hlediska konkrétní a přímé vojenské výhody. Státy jako Nizozemí a Španělsko zakotvení zásady proporcionality směřují právě ke snížení potenciálních náhodných ztrát.¹⁵² Pokud zhodnocení náhodných ztrát neprojde tzv. „ano“ testem jako indikací možného způsobení excesivní vedlejší újmy, útok by neměl být proveden.¹⁵³

Manuál práva válečného Spojených států test proporcionality navazuje na standard řádné, rozumné kalkulace náhodné újmy, a s tím spojenou schopnost velitelů vysvětlit, na základě jakých skutečností učinili závěr, že náhodné ztráty k vojenské výhodě nebudou excesivní. Součástí procesu je zhodnocení rizika způsobení kolaterálních škod, postavené například na soupisu citlivých subjektů, popř. objektů nacházejících se v bezprostřední blízkosti předmětu útoku. Odkazuje na existenci subjektivního prvku u způsobu poměrování a rozhodování o ozbrojených operacích, za vyvažování protichůdných zájmů.¹⁵⁴ Snaha o odvrácení náhodných ztrát se projevuje implementací různých doktrín, instrukcí a procedur, jako jsou pravidla pro zapojení.¹⁵⁵ Z manuálu rovněž vyplývá, že zhodnocení rizik pro civilisty obnáší nejenom předběžné, ale také následné vyhodnocení předvídané vedlejší újmy. U následného plánování dalších ozbrojených operací mají být tyto výsledky zohledněny, například u výběru prostředků, kupříkladu ve smyslu užití prostředků detonujících až po zasažení cíle.¹⁵⁶

Podobně je test proporcionality koncipován v dánském, jihoafrickém, norském nebo španělském válečném manuálu.¹⁵⁷ Poměrování vojenské výhody a předvídatelných kolaterálních škod není založeno na ničem jiném než na odhadech skutkových okolností vycházejících ze všech přístupných informací. U plánovaných ozbrojených operací prochází

¹⁵¹ Israel, *Rules of Warfare on the Battlefield*, Military Advocate-General's Corps Command, IDF School of Military Law, 2nd ed., 2006, p. 27, In: Practice relating to Rule 14. Proportionality in Attack [online]. ICRC [cit. 19. října 2023]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule14>. (překlad vlastní)

¹⁵² Practice relating to Rule 14. Proportionality in Attack [online]. ICRC [cit. 17. října 2023]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule14>.

¹⁵³ Canada National Defence. *Manual of Law of Armed Conflicts at the Operational and Tactical Levels* [online]. Chief of Defence Staff, 2013. b. 413.1-2. Dostupné z: https://usnwc.libguides.com/ld.php?content_id=2998098.

¹⁵⁴ United States of America Department of Defense. *Law of War Manual* [online]. Washington, DC, 2016. b. 5.10.2.2. Dostupné z: <https://tjaglcspublic.army.mil/documents/27431/61281/DoD+Law+of+War+Manual+-+June+2015+Updated+Dec+2016/5a02f6f8-eff3-4e79-a46f-9cd7aac74a95>.

¹⁵⁵ Tamtéž, b. 5.10.3

¹⁵⁶ Tamtéž, b. 5.11.1.3.

¹⁵⁷ Practice relating to Rule 14. Proportionality in Attack [online]. ICRC [cit. 17. října 2023]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule14>.

test proporcionality celým procesem a je zkoumán komplexně, nikoliv z hlediska dílčích úkonů. Tato skutečnost vyplývá z myšlenky, že u dílčích útoků se mohou zdát vedlejší škody naprosto disproportionální, zatímco z pohledu celé ozbrojené operace nikoli.¹⁵⁸

V návaznosti na výše uvedené se úprava kolaterálních škod v manuálech dotýká toho, co je možné považovat za excesivní. Spojené království jako příklad uvádí zasažení skladů pro uchování paliva, u nichž existuje předvídatelné riziko, že hořící palivo se rozproucí do zastavěných oblastí a způsobí kolosální ztráty.¹⁵⁹ Spojené státy staví nepřijatelné kolaterální škody na zjevné excesivní újmě, nikoli pouze excesivní. A to z důvodu, že vyvažování dvou diametrálně odlišných zájmů stojí na odhadnutí hranice překročení limitů spíše subjektivní povahy. Proto musí být excesivní překročení mezi náhodné újmy ve vztahu k vojenské výhodě zjevné.¹⁶⁰ U zkoumání, co je možné považovat za zjevně excesivní, porovnává manuál dvě situace. První směřuje ke zničení místa k trénování teroristů, u něhož se v blízkém okolí nachází civilista. Druhá porovnává potenciální ohrožení způsobení smrti a zranění tisíců. Ani takový následek neoznačuje za zjevně excesivní za podmínky, pokud je vyvážen mimořádnou výjimečnou výhodou. Pouhé zničení muničního skladu však výjimečnou výhodu nenaplnuje.¹⁶¹ Kanadský manuál přikládá protiprávní situaci, za které má dojít ke kompletnímu zničení města za účelem neutralizace několika vojáků,¹⁶² nebo vybombardování uprchlického tábora, kde vojákům pletou ponožky. Oproti takovému staví s MHP souladný postup, za něhož dojde k neutralizaci muničního skladu, přestože se v jeho blízkosti nachází orající farmář.¹⁶³

Danou problematiku státy spojují s nediskriminačními útoky, jejichž předpoklad záleží na vedení útoku se znalostí, že způsobí excesivní kolaterální škody.¹⁶⁴ Nediskriminační útoky,

¹⁵⁸ Danish Ministry of Defence, *Defence Command Denmark. Military Manual on International Law Relevant to Danish Armed Forces in International Operations* [online]. 2016, s. 313–315. Dostupné z: https://usnwc.libguides.com/ld.php?content_id=59166472.

¹⁵⁹ United Kingdom Ministry of Defence. *The Manual of the Law of Armed Conflict*. [online] Oxford: Oxford University Press, 2004, b. 5.33.4. Dostupné z: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/27874/JSP3832004Edition.pdf.

¹⁶⁰ United States of America Department of Defense. *Law of War Manual* [online]. Washington, DC, 2016. b. 5.12.2.1. Dostupné z: <https://tjaglcspubpublic.army.mil/documents/27431/61281/DoD+Law+of+War+Manual+-+June+2015+Updated+Dec+2016/5a02f6f8-eff3-4e79-a46f-9cd7aac74a95>.

¹⁶¹ Tamtéž. b. 5.12.3.

¹⁶² Canada, *Code of Conduct for CF Personnel*, Office of the Judge Advocate General, 2005, Rule 1, b. 1-4 and 5., In: Practice relating to Rule 14. Proportionality in Attack [online]. ICRC [cit. 19. října 2023]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule14>.

¹⁶³ Canada National Defence. *Manual of Law of Armed Conflicts at the Operational and Tactical Levels* [online]. Chief of Defence Staff, 2013. b. 204.4-6 Dostupné z: https://usnwc.libguides.com/ld.php?content_id=2998098.

¹⁶⁴ Např. kanadský, novozélandský, australský manuál práva ozbrojených konfliktů, In: Practice relating to Rule 14. Proportionality in Attack [online]. ICRC [cit. 20. října 2023]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule14>.

překročení abstraktních limitů kolaterálních škod, pojí současně s prostředky a metodami vedení boje. V návaznosti na to však poukazují, že zbraň sama o sobě není považována za nediskriminační pouze z důvodu, že jejím použitím hrozí vznik náhodných ztrát.¹⁶⁵

Pevně stanovené hranice, matematické vzorce nebo kvantitativní metody vytyčení excesivních kolaterálních škod však manuály neobsahují, ba dokonce je odmítají. Dánský válečný manuál uvádí, že zhodnocení, zda kolaterální škody překračují přípustnou míru, nemůže vycházet z matematického vzorce, protože průběh ozbrojených akcí není totožný u každé z nich. Záleží na konkrétních okolnostech.¹⁶⁶ Ilustruje, proč nemůže být vyvozen jediný univerzální vzorec aplikovatelný na veškeré situace, přičemž vychází z rozmanitosti okolností při konkrétních vojenských operacích, míry příspěvku k ozbrojeným akcím a samotné vojenské výhody. Spojené státy, ačkoliv vylučují pouhou kvantitativní analýzu, poměrování opačných zájmů spojují kromě legálního hlediska s etickými a morálními aspekty.¹⁶⁷ Za excesivní však v Manuálu práva válečného Spojených států není označena smrt tisíců, za předpokladu výjimečné vojenské výhody.

Vyvažování dvou diametrálně odlišných zájmů tedy obecně nepodléhá jednotně definovanému vzorci. Vyvažování potenciálního rizika pro civilní obyvatelstvo a civilní objekty ve vztahu k vojenské výhodě podléhá konkrétním okolnostem, specifickým výchozímu případu.¹⁶⁸

3.2.2 Vnitrostátní rozhodnutí

Včetně mezinárodních institucí se povinností postupovat v souladu se zásadou rozlišování, ohraničením zásady proporcionality a s ní spojených kolaterálních škod zabývají vnitrostátní justiční orgány ve spojení s trestněprávní odpovědností za válečné zločiny.

Německý generální spolkový státní zástupce se ve věci plukovníka Kleina zabýval řádným postupem se zásadou proporcionality, a to za probíhajícího vnitrostátního ozbrojeného konfliktu v Afganistánu. Zabýval se otázkou, zda způsobení náhodných ztrát spočívajících

¹⁶⁵ Ecuador, *Aspectos Importantes del Derecho Internacional Marítimo que Deben Tener Presente los Comandantes de los Buques*, Academia de Guerra Naval, 1989, b. 9.1.2., In: Practice relating to Rule 14. Proportionality in Attack [online]. ICRC [cit. 17. října 2023]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule14>.

¹⁶⁶ Danish Ministry of Defence, *Defence Command Denmark. Military Manual on International Law Relevant to Danish Armed Forces in International Operations* [online]. 2016, s. 313–315 dostupné z: https://usnwc.libguides.com/ld.php?content_id=59166472.

¹⁶⁷ United States of America Department of Defense. *Law of War Manual* [online]. Washington, DC, 2016. b. 5.12.2.1. Dostupné z: <https://tjaglcspublic.army.mil/documents/27431/61281/DoD+Law+of+War+Manual+-+June+2015+Updated+Dec+2016/5a02f6f8-eff3-4e79-a46f-9cd7aac74a95>.

¹⁶⁸ Israel, *Rules of Warfare on the Battlefield, Military Advocate-General's Corps Command*, IDF School of Military Law, 2nd ed., 2006, p. 27, In: Practice relating to Rule 14. Proportionality in Attack [online]. ICRC [cit. 20. října 2023]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule14>.

v usmrcení několika civilistů při útoku na dvě odcizené cisterny příslušníky radikálního hnutí Tálibán byly excesivní ke konkrétní a přímé vojenské výhodě. Přímou a konkrétní vojenskou výhodou v daném případě byly právě odcizené cisterny, neutralizace odtahových vozidel a eliminace až sedmdesáti příslušníků Tálibánu. Dle výpovědi plukovníka, informací jemu dostupných, se na místě v době rozhodování o neutralizaci cisteren žádní civilisté nenacházeli.¹⁶⁹

Úmrtí civilistů nelze posuzovat stejnou optikou v době míru a za probíhajícího konfliktu. Za situace, kdy se civilisté přiblíží k vojenskému cíli, a to bez ohledu na to, zda si uvědomují, že se jedná o vojenský cíl, nebo z důvodu nátlaku, se nevyklučuje provedení ozbrojené akce. Potenciální újma na chráněných statcích však nesmí být excesivní k přímé a konkrétní vojenské výhodě. A to i za situace, kdy je vojenská výhoda pouze krátkodobého charakteru, nerozhodující pro ozbrojený konflikt.¹⁷⁰

Vyvažování potenciálního vzniku kolaterálních škod, stejně tak očekávaný příspěvek k vojenským akcím, probíhá před samotnou akcí, nikoli až v návaznosti na skutečný výsledek. Plukovník Klein měl povinnost zvážit přítomnost příslušníků Tálibánu, vzdálenost od civilních objektů, denní dobu, dále měl uvážit dostatečná preventivní opatření k odvrácení případných kolaterálních škod.¹⁷¹

Jelikož z konkrétních okolností nebyly plukovníkovi případné náhodné ztráty na civilistech známy, patřičná preventivní opatření nebyla dostupná, tudíž nebylo jeho jednání považováno za rozporné s MHP. Dle slov generálního spolkového státního zástupce –i kdyby si plukovník byl vědom vzniku kolaterálních škod, takové by za uvedených okolností byly stále proporcionální k očekávané vojenské výhodě. Vyvažování dvou odlišných zájmů nepodléhá jednotným obecným kritériím, proto musí podléhat testu proporcionality za konkrétních okolností a účinků napjaté situace. K porušení zásady proporcionality by došlo za předpokladu, že by ten, kdo o útoku rozhoduje, jednal bez jakéhokoli vyvážení odlišných zájmů, netečnosti k testu proporcionality, což by bylo za situace vybombardování vesnice se stovkami přítomných civilistů za účelem zasažení jediného kombatanta. Oproti tomu ale bylo uvedeno, že vybombardování téže vesnice za účelem zničení umístěného dělostřelectva by nebylo považováno za disproportionální.

¹⁶⁹ Germany, Federal Court of Justice, Federal Prosecutor General, *Fuel Tankers case*, Decision, 16 April 2010, b. 63–66., In: Practice relating to Rule 14. Proportionality in Attack [online]. ICRC [cit. 17. října 2023]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule14>.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ Tamtéž.

V dané věci generální spolkový státní zástupce neshledal porušení zásady proporcionality, když vojenská výhoda spočívající v eliminaci odcizených cisteren představovala důležitý příspěvek k vojenským akcím.¹⁷²

Tento případ se dostal až k ESLP, kdy ve věci Hanan v. Německo se zabýval tvrzeným porušením povinnosti provést účinné vyšetřování generálním spolkovým státním zástupcem ve vztahu ke tvrzenému porušení práva na život ve smyslu čl. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. ESLP v této věci však porušení povinností neshledal.¹⁷³

3.3 CDE

V souladu se zásadou rozlišování, zabránění vzniku kolaterálních škod jsou ve vzájemné spolupráci vytvářeny a přijímány metodologie CDEM, způsoby zhodnocení rizika kolaterálních škod, jejich určení a vyhodnocení post factum. Součástí mohou být též seznamy zakázaných předmětů útoku, jež nesmí být přímým cílem útoku, dále kolaterální objekty, popřípadě objekty sloužící k civilním i vojenským účelům.¹⁷⁴

Objekty spadající pod zákaz útoku vyplývají zejména ze zásady rozlišování, v jejich souvislosti jsou vytvořeny jednotlivé kategorie chráněných statků, mezi něž patří například nemocnice nebo jiná lékařská zařízení, uprchlické tábory, objekty, jejichž zničením by hrozila závažná újma civilnímu obyvatelstvu. Kolaterální objekty jsou ty chráněné statky, které se nachází v blízkosti legitimních vojenských cílů a za konkrétních okolností musí být brány v úvahu při plánování a rozhodování o provedení operace.¹⁷⁵

Vytvoření CDEM za účelem zhodnocení rizika vzniku kolaterálních škod, nebo též CDE, zahrnuje různé techniky, standardy, metody a analýzy sloužící těm, kteří ozbrojenou akci plánují nebo o ní rozhodují. Formulace CDEM vychází z empirických dat, analýzy relevantních předchozích akcí, v návaznosti na zvláštnosti provázející konkrétní situace. Postup v souladu s CDEM směřuje k naplnění standardů a povinností vyplývajících z MHP, a to snaze vyvarovat se vzniku kolaterálních škod, popřípadě snaze o jejich minimalizaci.¹⁷⁶

¹⁷² Germany, Federal Court of Justice, Federal Prosecutor General, *Fuel Tankers case*, Decision, 16 April 2010, b. 63–66., In: Practice relating to Rule 14. Proportionality in Attack [online]. ICRC [cit. 17. října 2023]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule14>.

¹⁷³ Rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 16. února 2021, Hanan v. Německo, č. 4871/16.

¹⁷⁴ United States, Chairman of the Joint Chiefs of Staff. *No-strike and the Collateral Damage Estimation Methodology* [online]. 2012 [cit. 2. listopadu 2023]. Dostupné z: <https://int.nyt.com/data/documenttools/no-strike-collateral-damage-estimation/6632f2785aff5bba/full.pdf>.

¹⁷⁵ Tamtéž.

¹⁷⁶ Tamtéž.

Samotná metodologie není exaktní vědou a postup v jejím souladu nevyhodnotí skutečný a přesný výsledek plánované ozbrojené akce.¹⁷⁷ CDEM například nezahrnuje selhání mechanismu vybraného bojového prostředku. Celý proces kalkulace potenciálních kolaterálních škod ve vztahu ke konkrétnímu cíli je ovlivněn relevantními okolnostmi, zejména prostředím, přesností zbraní, dostupnými informacemi, povahou vojenské výhody nebo vzdáleností civilistů od legitimního cíle. V této souvislosti bylo formováno pět navzájem závislých úrovní pro zhodnocení rizik vzniku kolaterálních škod. Z této analýzy u každé úrovně vyplývá nízké nebo vysoké riziko. Pokud výsledek první úrovně zaměřené na počáteční analýzu cíle útočníka indikuje existenci civilistů nebo civilní struktury v rámci útočné zóny, případně nenaplnuje jiná stanovená kritéria chemické, biologické, radiologické nebo jaderné hrozby, musí proběhnout analýza i na základě následující úrovně. Stejným způsobem se postupuje u dalších úrovní. Až na základě všestranné analýzy, kdy hodnocení v rámci konkrétní úrovně nedosahuje vysokého rizika, může být rozhodnuto o provedení útoku.¹⁷⁸

Vedle samotné metodologie a zhodnocení rizika kolaterálních škod ex ante je podstatné zhodnocení vzniku kolaterálních škod ex post. Výsledek hraje roli jak pro rozhodování v rámci budoucích misí, tak pro informování společnosti, popřípadě pro účinné vyšetřování možného porušení MHP.¹⁷⁹

Ke snížení civilních obětí slouží rovněž různé příručky pro zapojení. Ačkoli příručky nemají právní povahu a představují spíše kodex chování, obsahují pravidla pro zapojení a použití síly, a to v souladu se zásadami MHP.¹⁸⁰ Kupříkladu členové ozbrojených složek ČR v ISAF při misi v Afganistánu postupovaly na základě kodexu pravidel chování vymezených v Kartě základních pravidel pro použití síly, která za účelem odvrácení kolaterálních škod odkazuje též na CDE.¹⁸¹ Ve vztahu k zásadě proporcionality upravují postup, v jehož souladu

¹⁷⁷ United States, Chairman of the Joint Chiefs of Staff. *No-strike and the Collateral Damage Estimation Methodology* [online]. 2012 [cit. 2. listopadu 2023]. Dostupné z: <https://int.nyt.com/data/documenttools/no-strike-collateral-damage-estimation/6632f2785aff5bba/full.pdf>.

¹⁷⁸ European Union Military Committee. *Avoiding and Minimizing Collateral Damage in EU-led Military Operations Concept* [online]. Brussels, 2016 [cit. 2. listopadu 2023]. Dostupné z: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5785-2016-INIT/en/pdf>.

¹⁷⁹ Tamtéž.

¹⁸⁰ CHERRY, John, TINKLER, Kieran, SCHMITT, Michael. *Avoiding Collateral Damage on the Battlefield* [online]. Just Security, 11. února 2021 [cit. 1. listopadu 2023]. Dostupné z: <https://www.justsecurity.org/74619/avoiding-collateral-damage-on-the-battlefield/>.

¹⁸¹ Karta základních pravidel použití síly příslušníka AČR a ISAF., In: FAIX, Martin. BUREŠ, Pavel. SVÁČEK, Ondřej. *Rukověť ke studiu mezinárodního práva 1 (Dokumenty)*. Praha: Nakladatelství Leges, s. r. o., 2015, s. 383.

mají příslušníci ozbrojených sil předcházet vzniku kolaterálních škod. Hranice excesivních náhodných ztrát tyto příručky ani CDE blíže nedeterminují.¹⁸²

3.4 Dílčí závěr

Kolaterální škody, jako nezamýšlené újmy způsobené při vedení útoku, na rozdíl od přímého útočení vůči civilnímu obyvatelstvu samy o sobě nezakládají vážné porušení MHP. To vyplývá jak z relevantních mezinárodních pramenů, tak z vnitrostátní úpravy práva ozbrojených konfliktů ve válečných manuálech. Pod porušení zásady rozlišování a proporcionality v souvislosti s nediskriminačnými útoky jsou však zařazeny takové útoky, jenž ve vztahu k přímé a konkrétní vojenské výhodě způsobí excesivní náhodné ztráty.

Pod náhodné ztráty DP I řadí ty nejzávažnější újmy, jako jsou ztráty na životech nebo ublížení na zdraví civilistům, případně poškození civilních objektů. V některých vnitrostátních manuálech je újmě, která spadá pod pojem kolaterálních škod, věnován širší prostor. Shodně se však dochází k závěru, že kalkulací a vyvažováním odlišných zájmů při plánování a rozhodování o útocích musí projít potenciální újmy dosahující určité intenzity, jako je právě ublížení na zdraví a smrt. Takové újmy navíc musí být v příčinné souvislosti s ozbrojenou operací, nikoli jejím vzdáleným následkem. Z uvedeného vyplývá, že ti, kteří rozhodují o útoku nebo jej plánují, nemají povinnost vyvažovat veškeré hrozící újmy. Hranice intenzity nutné pro vyvažování újmy ve vztahu ke konkrétnímu vojenskému cíli nenaplnuje například omezení některých produktů nebo omezení v dopravě.

Samotné vymezení toho, co by bylo možné považovat za excesivní, a co nikoli, je v manuálech demonstrováno na příkladech. Některé jsou vymezeny způsobem, který vylučuje, aby byl dán prostor pro pochybnosti. Potenciální smrt jediného civilisty v porovnání s neutralizací muničního skladu by závažnosti nediskriminačního jednání nedosahovalo. Na druhou stranu se objevují i případy, které s nediskriminačním jednáním mohou hraničit. Spojené státy ve svém válečném manuálu popisují jako přípustnou situaci, za níž hrozí smrt tisíců chráněných subjektů v poměru s mimořádnou vojenskou výhodou. Z velkého počtu civilních obětí však může být dovozen úmysl vést přímý útok proti civilnímu obyvatelstvu, jak i ve věci Dragomir Milošević upozornil ICTY.

Ani ICTY se však nevyjádřil k tomu, kde stojí pomezí mezi přípustnými kolaterálními škodami a kdy už je nutné je považovat za excesivní. Ve věci Galić senát ICTY stanovil, že

¹⁸² CHERRY, John, TINKLER, Kieran, SCHMITT, Michael. *Avoiding Collateral Damage on the Battlefield* [online]. Just Security, 11. února 2021 [cit. 1. listopadu 2023]. Dostupné z: <https://www.justsecurity.org/74619/avoiding-collateral-damage-on-the-battlefield/>.

označení útoku za nediskriminační má probíhat případ od případu. Co do porušení zásady proporcionality se excesivními kolaterálními škodami ICTY nezabýval do hloubky, když se rozhodnutí týkají převážně přímých útoků proti civilnímu obyvatelstvu.

Relevantní mezinárodní dokumenty ohledně hranice též mlčí. Některé státy ve svých vnitrostátních válečných manuálech vytvoření takové hranice, popřípadě kvantitativní metody nebo vzorce odmítají. Posouzení, zda jsou kolaterální škody excesivní k vojenské výhodě, staví na zhodnocení konkrétní situace. Přiklání se ke zdůvodnění, že na základě mnohých proměnných, které ozbrojené operace provázejí, nelze jednoznačně určit přípustnou míru civilních obětí. Z jednotlivých prohlášení k DP I, válečných manuálů nebo Komentáře MVČK k DP I vyplývá zvažování rizika vzniku náhodných ztrát na relevantních informacích dostupných k okamžiku samotného rozhodnutí. Z hlediska zásady rozlišování ale stále přetrvává povinnost se jim vyvarovat, popřípadě je co nejvíce limitovat. Takový závěr dovodil i senát ICTY ve věci Galić při interpretaci zásady proporcionality.

Ačkoli byly formulovány různé metodiky a způsoby pro zhodnocení rizika vzniku kolaterálních škod napomáhajících velitelům ke zjištění potenciálních náhodných ztrát, ani ty netvoří vzorec pro excesivní vedlejší újmy. A i když je posuzování smysluplně vázáno na konkrétní okolnosti, z výše uvedeného vyplývá snaha o zachování záštity zajištění a ospravedlnění vojenské výhody, jež při vzniku náhodných ztrát narušuje zásadu rozlišování.

4 Problematické aspekty kolaterálních škod

Povinnost stanovená čl. 48 DP I, za každé okolnosti rozlišovat mezi civilními a vojenskými objekty a šetřit civilní obyvatelstvo, je narušena právě přípustností kolaterálních škod.¹⁸³ Neexistence závazné hranice, jež by tvořila pevně stanovené limity přípustných vedlejších ztrát, vytváří prostor pro různorodou interpretaci. Prostor pro nejednotný výklad zakládá i řada dalších komponentů s nimi spojenými.

4.1 Determinace vojenské výhody

Ze zásady rozlišování vyplývá, že útok musí být veden výlučně na vojenské objekty, jež současně tvoří zjevnou vojenskou výhodu. V návaznosti na zásadu proporcionality, co do vyhodnocení náhodných ztrát jako přípustného rizika ozbrojené akce, se setkáváme právě s jejich poměřováním. DP I přímou a konkrétní vojenskou výhodu blíže nedeterminuje.¹⁸⁴ To opět navazuje na skutečnosti, že vojenská výhoda musí být identifikována za konkrétních okolností. Komentář MVČK k DP I navíc udává, že povinnost poměřování k přímé a konkrétní vojenské výhodě zakládá přísnější pravidlo než pravidlo vymezené v kontextu abstraktní definice vojenských objektů v čl. 52 odst. 2 DP I.¹⁸⁵ Římský statut v souvislosti se vznikem individuální odpovědnosti za válečné zločiny ve smyslu čl. 8 odst. 2 písm. b) bodu iv) vyvažování navazuje na očekávanou přímou a konkrétní celkovou výhodu.¹⁸⁶

Determinací pojmů „přímá“ a „konkrétní“ se zabývalo mezinárodní setkání odborníků v roce 2016 pod záštitou MVČK a Université Laval. Vojenská výhoda musí být navázána na probíhající konflikt a nepřátelství, nikoli pouhé dosažení politických zájmů, a to i když jsou s válečnými často propojeny.¹⁸⁷ Odborníci se dále odvolávají na použití síly v souladu se zásadou vojenské nezbytnosti, tedy za účelem úplného, nebo alespoň částečného porážení nepřítele. V případě determinace, zda útok skutečně přispěje k válečným akcím, se odborníci shodli, že výhoda může být charakteru jak taktického, operačního, tak strategického.¹⁸⁸ Podobné rozdělení můžeme najít u označení vojenských objektů v internetové zprávě NATO

¹⁸³ PICTET, Jean a kol. *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949*. Geneva: Martinus Nijhoff Publishers, s. 626.

¹⁸⁴ GISEL, Laurent. *The Principle of Proportionality in the Rules Governing the Conduct of Hostilities Under International Humanitarian Law* [online]. Quebec, 2016 [cit. 5. listopadu 2023]. Dostupné z: https://www.icrc.org/en/download/file/79184/4358_002_expert_meeting_report_web_1.pdf.

¹⁸⁵ PICTET, Jean a kol. *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949*. Geneva: Martinus Nijhoff Publishers, s. 626.

¹⁸⁶ GISEL, Laurent. *The Principle of Proportionality in the Rules Governing the Conduct of Hostilities Under International Humanitarian Law* [online]. Quebec, 2016 [cit. 5. listopadu 2023]. Dostupné z: https://www.icrc.org/en/download/file/79184/4358_002_expert_meeting_report_web_1.pdf.

¹⁸⁷ Tamtéž.

¹⁸⁸ Tamtéž.

ohledně operace v Kosovu. Za strategické byly vyhodnoceny jako cíle dlouhodobějšího charakteru, zatímco taktické představovaly spíše okamžitý účinek, a to ve snaze o potlačení etnických čistek.¹⁸⁹

Ve věci zasažení cisteren s palivem, jíž se zabýval německý generální spolkový státní zástupce, byla za vojenskou výhodu rovněž označena výhoda krátkodobého charakteru, nerozhodující pro konečný výsledek ozbrojeného konfliktu.¹⁹⁰ Vedle příspěvku k vojenským akcím by dále měla být interpretována ve světle konkrétního útoku, nikoli celkového konfliktu, a to právě z důvodu poměrování s potenciálními kolaterálními škodami.¹⁹¹ Dle Komentáře MVČK k DP I a prohlášení některých států k čl. 51 až 57 DP I má být testu proporcionality podrobena konkrétní ozbrojená operace, nikoli její dílčí úkony.¹⁹² Co do posouzení přímé a konkrétní výhody odborníci s odkazem na Komentář MVČK k DP I označují za přímou její hmatatelnost, určitost. Konkrétní výhodu interpretují ve spojitosti s jejím významem a pravděpodobností očekávaného příspěvku, u něhož však připomínají, že tato pravděpodobnost nikdy nemůže být plně zaručena.¹⁹³ Tímto vyloučili prostý vzdálený, hypotetický příspěvek k vojenským akcím. Význam jako příspěvek k vojenským akcím je zejména důležitý pro zhodnocení potenciálních náhodných ztrát na životech, zdraví civilistů a poškození civilních objektů. Zda význam není disproportcionální v poměru k hrozící újmě na statcích chráněných zásadou rozlišování.

4.2 Osoba rozumného velitele

S ohledem na test proporcionality autoři Komentáře MVČK k DP I odkazují na dobrou víru a zdravý rozum velitelů při zvažování hrozícího nepřímého účinku. Nevylučují nutnost subjektivního zhodnocení všech v úvahu přicházejících eventualit.¹⁹⁴ Otázka vyvažování a poměrování aspektů zásady proporcionality leží na subjektivním zhodnocení veličin

¹⁸⁹ ICTY. *Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO Bombing Campaign Against the Federal Republic of Yugoslavia* [online]. [cit. 1. listopadu 2023]. Dostupné z: <https://www.icty.org/x/file/Press/nato061300.pdf>.

¹⁹⁰ Germany, Federal Court of Justice, Federal Prosecutor General, *Fuel Tankers case*, Decision, 16 April 2010, pp. 63–66., In: Practice relating to Rule 14. Proportionality in Attack [online]. ICRC [cit. 1. listopadu 2023]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule14>.

¹⁹¹ GISEL, Laurent. *The Principle of Proportionality in the Rules Governing the Conduct of Hostilities Under International Humanitarian Law* [online]. Quebec, 2016 [cit. 5. listopadu 2023]. Dostupné z: https://www.icrc.org/en/download/file/79184/4358_002_expert_meeting_report_web_1.pdf.

¹⁹² PICTET, Jean a kol. *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949*. Geneva: Martinus Nijhoff Publishers, s. 685.

¹⁹³ GISEL, Laurent. *The Principle of Proportionality in the Rules Governing the Conduct of Hostilities Under International Humanitarian Law* [online]. Quebec, 2016 [cit. 5. listopadu 2023]. Dostupné z: https://www.icrc.org/en/download/file/79184/4358_002_expert_meeting_report_web_1.pdf.

¹⁹⁴ PICTET, Jean a kol. *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949*. Geneva: Martinus Nijhoff Publishers, s. 684–685.

tzv. rozumnou dobře informovanou osobou. Z věci Galić vyplývá, že u každé takové konkrétní osoby je nutné zvážit, zda dostatečně rozumně využila dostupných informací a byla schopná dovodit vznik potenciálně excesivních náhodných ztrát.¹⁹⁵ V případě operace NATO v Kosovu bylo pojetí navázáno na myšlenku, že v mnohých případech by se tzv. rozumní velitelé shodli na tom, co by již spadalo pod nepřiměřenou újmu způsobenou civilistům, civilním objektům. Nebyly však opomenuty ani sporné případy, v rámci kterých by velitelé rozhodovali odlišně, zejména s ohledem na odlišnou národní vojenskou historii nebo válečné zkušenosti. Nicméně subjektivní aspekty spočívají ve skutečnosti, že zodpovězení složitých otázek záleží na konkrétních okolnostech, včetně osoby činící rozhodnutí, nebo závažnosti hrozící újmy.¹⁹⁶

4.3 Psychologická újma

Mezinárodní setkání odborníků v roce 2016 se ve smyslu interpretace vojenské výhody zabývalo psychologickými efekty a také tím, zda duševní poruchy a další onemocnění rovněž spadají pod test proporcionality. Co do psychologických efektů se někteří odborníci přikláněli spíše k negativnímu stanovisku, a to že by neměly spadat pod pojem vojenská výhoda. Argument podpořili tvrzením, že psychologické účinky mohou být zjevně zneužity proti civilnímu obyvatelstvu, a to prostřednictvím manipulace strachu k jeho terorizaci. Proti tomu někteří odborníci argumentovali, že pokud by byly zaměřeny na morálku vojáků a destabilizaci ozbrojených složek, mohly být podřazeny právě pod taktický charakter vojenské výhody, a tedy zastávat důležitou roli při nepřátelství.¹⁹⁷

Ve spojitosti s psychickými účinky a újmou způsobenou civilnímu obyvatelstvu odborníci diskutovali, zda zapříčinění duševních poruch, psychických strastí též spadá pod test proporcionality. Excesivní náhodné ztráty ve smyslu nediskriminačních útoků vymezených v čl. 51 odst. 5 písm. b) DP I zahrnují ublížení na zdraví, ačkoli jej blíže nedefinují. Někteří odborníci s ohledem na posttraumatickou stresovou poruchou upozornili, že újma způsobená na zdraví civilnímu obyvatelstvu není limitována na tu fyzickou. S odkazem na Tallinský manuál 2.0, zaměřený na aplikaci MHP v kyberprostoru, někteří odborníci poukázali na rozlišení psychické újmy dopadající pod test proporcionality od újmy, která nedosahuje závažnosti pro poměrování. Závažné duševní utrpení dle Tallinského manuálu dosahuje

¹⁹⁵ Rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 5. prosince 2003, Prosecutor v. Galić, Case NO. IT-98-29-T, b. 58.

¹⁹⁶ ICTY. *Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO Bombing Campaign Against the Federal Republic of Yugoslavia* [online]. Dostupné z: <https://www.icty.org/x/file/Press/nato061300.pdf>.

¹⁹⁷ GISEL, Laurent. *The Principle of Proportionality in the Rules Governing the Conduct of Hostilities Under International Humanitarian Law* [online]. Quebec, 2016 [cit. 5. listopadu 2023]. Dostupné z: https://www.icrc.org/en/download/file/79184/4358_002_expert_meeting_report_web_1.pdf.

intenzity, samotný strach, stres, popřípadě iritace nikoli. Z dokumentu shrnujícího průběh mezinárodní setkání odborníků z roku 2016 však vyplývá spíše negativní stanovisko. Odborníci shodli na tom, že takovou újmu mezinárodní právní věda spojuje spíše se zločiny proti lidskosti, popř. zločinem genocidy. Dle názoru odborníků psychická újma nespadá pod poměřování mezi vojenskou nutností a humanitárními zájmy, a to i s ohledem na její složitou kalkulaci prostřednictvím CDEM. Ani tento názor však není absolutní, někteří poukázali na recentní vývoj a vnímání duševního zdraví. Relevantní prostor pro zvážení extenzivní interpretace přisoudili zejména u výběru metod a prostředků boje, kupříkladu u autonomních zbraňových systémů nebo výbušných zbraní.¹⁹⁸

Kontroverzním tématem byly i jiné choroby a onemocnění, avšak ani u nich nepanuje jednotný názor ohledně nutnosti podřazení pod test proporcionality. Onemocnění předvídatelná při identifikaci vojenského objektu a vojenské výhody by dle některých měla být uvážena. Jiní argumentovali pouze takovým onemocněním, u něhož hrozí nebezpečí smrti.¹⁹⁹ Dle jiných autorů by absolutní vyloučení onemocnění představovalo zjevně nesmyslný přístup, zejména v návaznosti na hrozbu jaderných zbraní a jejich možných fatálních následků.²⁰⁰

4.4 Otázka objektů sloužících k civilním i vojenským účelům

Dalším problematickým aspektem, u něhož nepanuje jednotný názor, jsou smíšené objekty. Jejich vymezení naráží na skutečnost, že z legálního hlediska se objekty dělí pouze na civilní a vojenské.²⁰¹ Význam některých objektů však současně naplňuje civilní i vojenské zájmy. Mezi takové objekty bývají podřazeny elektrárny, čerpací stanice nebo elektrické sítě. Otázka zní, jaký vliv má jejich zasažení v rámci zásady rozlišování, když jejich neutralizací současně dochází k narušení každodenního života civilistů. Na druhou stranu jejich eliminace v konkrétní situaci představuje významnou vojenskou výhodu.²⁰² V jakém rozsahu je tedy nutné zohlednit hrozící újmu prostřednictvím testu proporcionality. Dle některých názorů jsou tyto objekty čistě vojenského charakteru, tudíž nespádají pod test proporcionality. V souvislosti s jejich zničením ale dochází k zásahu do dalších složek, které mají vliv na život

¹⁹⁸ GISEL, Laurent. *The Principle of Proportionality in the Rules Governing the Conduct of Hostilities Under International Humanitarian Law* [online]. Quebec, 2016 [cit. 5. listopadu 2023]. Dostupné z: https://www.icrc.org/en/download/file/79184/4358_002_expert_meeting_report_web_1.pdf.

¹⁹⁹ Tamtéž.

²⁰⁰ GILLARD, Emanuela-Chiera. *Proportionality in the Conduct of Hostilities; The Incidental Harm Side of the Assessment* [online]. London: The Royal Institute of International Affairs, 2018 [cit. 5. listopadu 2023]. Dostupné z: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2018-12-10-proportionality-conduct-hostilities-incident-harm-gillard-final.pdf>.

²⁰¹ Tamtéž, s. 35.

²⁰² JÍLEK, Dalibor. In: ONDŘEJ, Jan a kol. *Mezinárodní právo humanitární...* s. 222-227.

a zdraví civilistů, poškození objektů civilního rázu.²⁰³ Jedním z uvedených příkladů, kterým byl zasažen legitimní vojenský objekt, který současně sloužil k civilním účelům, byl útok vedený na elektrickou síť v Iráku v roce 1991, nebo kontroverzní útok na srbskou televizní a rozhlasovou stanici v roce 1999.²⁰⁴ Jako recentní příklad může sloužit vyřazení elektrických rozvodů a porušení elektráren na Ukrajině.²⁰⁵ V kontextu neutralizace smíšených objektů dle dokumentu shrnujícího průběh mezinárodního setkání odborníků z roku 2016 převládá názor, že ačkoli objekt představuje legitimní vojenský cíl, nejzávažnější vliv na běžný civilní život musí být podroben testu proporcionality. Stejným způsobem byl přijat scénář, při kterém byl za cíl zvolen komplex bytů, z nichž většina byla užívána k vojenským účelům. Souhlasný názor převažoval i ve věci, že charakter smíšeného objektu za konkrétních okolností případu může být důvodem pro vyhodnocení vedlejší újmy jako excesivní.²⁰⁶

4.5 Excesivní kolaterální škody

Poměrování humanitárních zájmů s těmi vojenskými se o to více prohlubuje v návaznosti na nepřátelství v obydlených oblastech. Strany konfliktu musí důkladně a rychle reagovat na promísené legitimní objekty s těmi podléhajícími ochraně. V jejich důsledku často dochází k vyřazení důležitých služeb pro běžný život z provozu, zasažení nemocnic, škol nebo domácností. Tudiž nejen zásada rozlišování, ale i zásada proporcionality roste na významu.

Od počátku ruské agrese v únoru 2022 došlo k mnoha nerozlišujícím útokům ve městech Kyjev, Charkov, Černihiv, Izium. Výběrem nevhodných metod a prostředků boje v zalidněných oblastech, včetně užití nepřesných vojenských systémů, došlo k zasažení civilních objektů.²⁰⁷ Užití kazetové munice způsobilo ke konci února roku 2022 zničení mateřské školy, objektu, který rozhodně nemůžeme považovat za legitimní cíl, když v danou

²⁰³ GILLARD, Emanuela-Chiera. *Proportionality in the Conduct of Hostilities; The Incidental Harm Side of the Assessment* [online]. London: The Royal Institute of International Affairs, 2018 [cit. 5. listopadu 2023]. Dostupné z: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2018-12-10-proportionality-conduct-hostilities-incident-harm-gillard-final.pdf>.

²⁰⁴ JÍLEK, Dalibor. In: ONDŘEJ, Jan a kol. *Mezinárodní právo humanitární...* s. 226.

²⁰⁵ Human Rights Council. Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine: A/HRC/52/62 (2023). [online] 15. března 2023. [cit. 5. listopadu 2023] Dostupné z: https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/coiukraine/A_HRC_52_62_AUV_EN.pdf.

²⁰⁶ GISEL, Laurent. *The Principle of Proportionality in the Rules Governing the Conduct of Hostilities Under International Humanitarian Law* [online]. Quebec, 2016 [cit. 5. listopadu 2023]. Dostupné z: https://www.icrc.org/en/download/file/79184/4358_002_expert_meeting_report_web_1.pdf.

²⁰⁷ Human Rights Council. Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine: A/HRC/52/62 (2023). [online] 15. března 2023. [cit. 5. listopadu 2023] Dostupné z: https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/coiukraine/A_HRC_52_62_AUV_EN.pdf.

chvíli nebyl kryt žádnou vojenskou výhodou.²⁰⁸ Ve smyslu nediskriminačních útoků bylo Nezávislou mezinárodní komisí pro Ukrajinu s ohledem na excesivní vedlejší škody označeno několik disproportionálních útoků, a to s ohledem na zjevný nezáměr o přítomnost chráněných osob v zastavěných oblastech. Nedostatečná preventivní opatření k 3. březnu 2022 na Černihiv zapříčinily alespoň dvacet mrtvých civilistů a mnoho dalších zraněných, stejně tak útoky na vlakové nádraží ve městě Kramatorsk, divadlo ve městě Mariupol. Excesivní kolaterální škody pak Nezávislá mezinárodní komise pro Ukrajinu shledala zejména v souvislosti s poškozením a narušením energetické infrastruktury spočívající v nedostatečích elektřiny, vody, tepelné energie a dalších životně důležitých potřeb, jež měly a mají zásadní vliv na zdraví lidí.²⁰⁹

Ohraničení kolaterálních škod jako excesivních nicméně stále spočívá v subjektivním vyhodnocení komponentů závislých na konkrétních okolnostech k relevantnímu okamžiku plánování a rozhodování o bojové operaci. Nejenom, že se informace mohou lišit při rozhodnutí a samotném provedení akce, ale zhodnocení situace se může taktéž lišit v závislosti na osobě činící rozhodnutí. Neexistence jednotného objektivního vzorce, dle něhož by bylo možné přiblížit hranici excesivních náhodných ztrát, vytváří nejenom prostor pro uvážení, ale na druhou stranu i prostor pro právní nejistotu.

Zásada proporcionality by navíc měla být interpretována ve světle závazku co nejvíce šetřit život a zdraví civilního obyvatelstva a objekty civilního rázu s účelem zamezit vzniku zbytečných kolaterálních škod. Uvedenou povinností by se měly strany konfliktu řídit při veškerém plánování a rozhodování o ozbrojených operacích a pokud útok takovou újmu předpokládá, měly by se přiklonit k jeho nezahájení.²¹⁰

4.6 Dílčí závěr

Čtvrtá kapitola se zabývá pouze některými ze sporných aspektů poměrování potenciálních náhodných ztrát na životech a zdraví civilistů a poškození objektů civilního rázu. Hlubším proniknutím do problematiky jednotlivých komponentů by bylo možné shledat další definiční nejasnosti, se kterými se velitelé musí vypořádat. S ohledem na neexistenci objektivního

²⁰⁸ *Emerging Patterns of Civilian Harm in Ukraine* [online]. Center for Civilians in Conflict, 9. března 2022 [cit 5. listopadu 2023] Dostupné z: <https://civiliansinconflict.org/emerging-patterns-of-civilian-harm-in-ukraine/>.

²⁰⁹ Human Rights Council. Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine: A/HRC/52/62 (2023). [online] 15. března 2023. [cit. 5. listopadu 2023] Dostupné z: https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/coiukraine/A_HRC_52_62_AUV_EN.pdf.

²¹⁰ Rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 5. prosince 2003, Prosecutor v. Galić, Case NO. IT-98-29-T, b. 58.

vzorci, popřípadě normy, podle níž by bylo možné soudit excesivní vedlejší škody, vzniká vcelku široký prostor pro uvážení jednotlivých sporných skutečností. Ať už se jedná o samotné vyvažování humanitárních zájmů nebo o identifikaci vojenské výhody, musí být interpretovány optikou konkrétních okolností. Ani široký prostor pro interpretaci však neznevažuje potřebu šetřit chráněné statky.

Závěr

Jelikož se poměry za ozbrojených konfliktů toliko liší od těch v období míru, odpovídá tomu i právní rámec na ně dopadající. Právo ozbrojených konfliktů reaguje na všemožné složité situace, k nimž patří zhodnocení újmy způsobené civilnímu obyvatelstvu a vyhodnocení škody na objektech civilního rázu. Současně mu podléhá ustanovení, za jakých okolností by způsobení takové újmy bylo přípustné. Právě ve vyhodnocování uvedené otázky se projevuje podstata a vzájemná propojenost základních zásad MHP. Ze zásady proporcionality vyvěrající kolaterální škody promítají dva diametrálně odlišné zájmy. Na jedné straně zájmy válčících stran, limitované zájmy vyplývající ze zásady lidskosti, rozlišování.

Hlavní otázka diplomové práce, determinace kolaterálních škod, nachází poměrně jednoduchou odpověď, přičemž se v podstatě vychází ze shodné koncepce. Z mezinárodních dokumentů, stejně tak z převážné většiny válečných manuálů, z nichž bylo při sepsání práce čerpáno, vyplývá vymezení, do něhož spadá ublížení na životě nebo zdraví civilního obyvatelstva, poškození nebo zničení civilních objektů. Některé státy pak v souladu s uvedeným připojují poškození životního prostředí, poněvadž jeho poničení může mít zásadní vliv na zdraví a život obyvatelstva, a současně představuje mezinárodně uznávané lidské právo.

Citelnější rozdíl panuje u dalších dílčích otázek, jež s vymezením kolaterálních škod souvisí. Co do způsobené újmy je to zejména otázka psychické újmy jako následku válečných operací, popřípadě jiných onemocnění. Dále poměrování újmy spojené se zasažením objektů smíšeného charakteru u nichž převládá názor, že jako takové nespádají pod test proporcionality. Ostatní závažná újma způsobená v důsledku jejich zasažení však ano, a proto podléhá vyvážení s vojensku výhodou.

Nejzřetelnější dílčí složka, u níž panuje velký otazník, spočívá ve vymezení excesivních kolaterálních škod. Mezinárodní úmluvy neformulují závazné pravidlo jejich pojetí a některé válečné manuály uvádí příklady zjevně nediskriminačního charakteru, aniž by stanovily objektivní prvek, dle něhož by bylo možné postupovat. Státy poměřovací metody založené na definovaném objektivním vzorci spíše odmítají, když vyvažování kolaterálních škod navazují na konkrétní okolnosti a dostupné informace, odchýlné pro každou bojovou operaci. Jejich vyhodnocení navíc spočívá v poměrování s vojenskou výhodou, u níž rovněž panuje mnoho proměnných, včetně osoby činící rozhodnutí o útoku.

Zachycením limitů, z nichž by bylo možné nastavit rámec excesivních kolaterálních škod, se nezabýval ani ICTY, když převážná většina rozhodnutí spočívala v posouzení individuální

odpovědnosti za zločiny proti lidskosti, nikoli hlubšího posouzení proporcionality. Ve vztahu k nediskriminačním útokům pak ICTY stanovil, že je nutné je hodnotit případ od případu. Otázka rámce excesivních náhodných ztrát tak zůstává nevyřešenou.

Na závěr diplomové práce je nutné uvést, že uvedenému tématu je stále zapotřebí věnovat náležitou pozornost, a to zejména s ohledem na skutečnost, že civilní obyvatelstvo stále tvoří značnou část obětí ozbrojených konfliktů. Ačkoli způsobení kolaterálních škod v určitých případech tvoří přípustné naruší zásady rozlišování, ty by neměly formovat jakousi konstantu přítomnou při každém útoku. Především za situace, kdy je možné jim předejít ve spojitosti s vhodným, v úvahu přicházejícím preventivním opatřením.

Seznam literatury

Monografie

ARNOLD, Roberta, WEHREBERG, Stefan. *The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary*. 3. vydání. München: C.H. Beck oHG, 2016, 2352 s.

DINSTEIN, Yoram. *Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict*. 3. vydání. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, 358 s.

FAIX, Martin. *Law of Armed Conflicts and Use Of Force (part two) Limiting the Effects of War: International Law of Armed Conflicts*. Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, 211 s.

JUKL, Marek. *Ženevské úmluvy, obyčeje a zásady humanitárního práva (stručný přehled)*. 1. vydání. Praha: Český červený kříž, 2020, 143 s.

ONDŘEJ, Jan a kol. *Mezinárodní právo humanitární*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, 536 s.

PICTET, Jean a kol. *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949*. Geneva: Martinus Nijhoff Publishers, 1625 s.

ŠVEJNOHA, Josef. *Henri Dunant zakladatel mezinárodního hnutí Červeného kříže*. 1. vydání. Praha: Úřad Českého červeného kříže, 2004, 70 s.

ŠTURMA, Pavel a kol. *Casebook Výběr případů z mezinárodního práva veřejného*. 2. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010, 246 s.

Elektronické zdroje

ANDERSON, Kenneth. *R2P in the UN 2005 Reform Summit Document* [online]. OpinioJuris, 11. března 2009 [cit. 19. října 2023]. Dostupné z: <http://opiniojuris.org/2009/03/11/r2p-in-the-un-2005-reform-summit-document/>.

BÍLKOVÁ, Veronika. *Konflikt na Ukrajině z pohledu mezinárodního práva, část II Mezinárodní humanitární právo* [online]. Ústav mezinárodních vztahů Praha 29. března 2022 [cit. 9. února 2023] Dostupné z: <https://www.iir.cz/konflikt-na-ukrajine-z-pohledu-mezinarodniho-prava-cast-ii-mezinarodni-humanitarni-pravo>.

BLANK, Laurie. Taking Distinction to the Next Level: Accountability for Fighters' Failure to Distinguish Themselves from Civilians. *Valparaiso University Law Review* [online]. 2012, roč. 46, č. 3, s. 765–802 [cit 30. října 2023]. Dostupné z: <https://scholar.valpo.edu/vulr/vol46/iss3/3>.

BOTHE, Michael. Direct Participation in Hostilities in non-International Armed Conflict. *Second Expert Meeting on the Notion of Direct Participation in Hostilities* [online] 2016, The Hague: 2004. Dostupné z: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/2004-05-expert-paper-dph-icrc.pdf>.

CRONIN, Bruce. Reckless endangerment warfare: Civilian casualties and the collateral damage exception in international law. *Journal of Peace Research* [online]. roč. 50., č. 2., s. 175-187 [cit. 26. října 2023]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/23441184>.

Český červený kříž. *Mezinárodní humanitární právo, Odpovědi na vaše otázky* [online]. Praha: Český červený kříž, 2009 [cit. 2. října 2023]. Dostupné z: https://www.cervenyriz.eu/files/files/cz/edicehnuti/MHP_odpovedi_na_vase_otazky.pdf.

Český červený kříž. *Ženevské úmluvy o ochraně obětí ozbrojených konfliktů ze dne 12. srpna 1949* [online]. [cit. 15. října 2022]. Dostupné z: https://www.cervenyriz.eu/files/files/cz/nsmhp/Zenevske_umluvy_a_dodatkovy_protokol.pdf.

Germany, Federal Court of Justice, Federal Prosecutor General, *Fuel Tankers case*, Decision, 16 April 2010, In: Practice relating to Rule 14. Proportionality in Attack [online]. ICRC [cit. 17. října 2023]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule14>.

GILLARD, Emanuela-Chiera. *Proportionality in the Conduct of Hostilities; The Incidental Harm Side of the Assessment* [online]. London: The Royal Institute of International Affairs, 2018 [cit. 5. listopadu 2023]. Dostupné z: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2018-12-10-proportionality-conduct-hostilities-incident-harm-gillard-final.pdf>.

GISEL, Laurent. *The Principle of Proportionality in the Rules Governing the Conduct of Hostilities Under International Humanitarian Law* [online]. Quebec, 2016 [cit. 5. listopadu 2023]. Dostupné

z: https://www.icrc.org/en/download/file/79184/4358_002_expert_meeting_report_web_1.pdf.

HOLLAND, Joseph. MILITARY OBJECTIVE AND COLLATERAL DAMAGE: THEIR RELATIONSHIP AND DYNAMICS. *Yearbook of International Humanitarian Law* [online]. 2004, 7, s. 35–78. [cit. 9. října 2023]. Dostupné z: 10.1017/S1389135904000352.

How does IHL regulate the means and methods of warfare? [online]. ICRC, 13. srpna 2017 [cit. 2. února 2023]. Dostupné z: <https://blogs.icrc.org/ilot/2017/08/13/ihl-regulate-means-methods-warfare/>.

CHERRY, John, TINKLER, Kieran, SCHMITT, Michael. *Avoiding Collateral Damage on the Battlefield* [online]. Just Security, 11. února 2021 [cit. 1. listopadu 2023]. Dostupné z: <https://www.justsecurity.org/74619/avoiding-collateral-damage-on-the-battlefield/>.

KRAJEWSKI, Markus. Neither Neutral nor Party to the Conflict?: On the Legal Assessment of Arms Supplies to Ukraine. [online] *Völkerrechtsblog*, 9. března 2022 [cit. 2. listopadu 2023]. Dostupné z: doi: 10.17176/20220310-000928-0.

PLATTNER, Denis. ICRC neutrality and neutrality in humanitarian assistance. *ICRC* [online] 1996, č. 311, s. 161–179 [cit. 23. října 2023]. Dostupné z: <https://international-review.icrc.org/sites/default/files/S0020860400084072a.pdf>.

Practice relating to Rule 1. Practice relating to rule 1. The Principle of Distinction between Civilians and Combatants [online]. ICRC [cit. 18. října 2023]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule1>.

Practice relating to Rule 7. The Principle of Distinction between Civilian Objects and Military Objectives. [online]. ICRC [cit. 18. října 2023]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule7>.

Practice relating to Rule 11. Indiscriminate Attacks [online]. ICRC [cit. 27. října 2023]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule11>.

Practice relating to Rule 14. Proportionality in Attack [online]. ICRC [cit. 16. října 2023]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule14>.

Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June

1977 (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland) [online]. ICRC, 2013 [cit. 16. října 2023]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977/state-parties/gb?activeTab=undefined>.

Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977 (Australia) [online]. ICRC, 2013 [cit. 13. října 2023]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977/state-parties/gb?activeTab=undefined>.

MELZER, Nils. *Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities Under International Humanitarian Law*. Geneva: International Committee of the Red Cross, 2009, 85 s. Dostupné z: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc-002-0990.pdf>.

MELZER, Nils. The Principle of Distinction Between Civilians and Combatants., In: *The Oxford Handbook of International Law in Armed Conflict* [online]. Oxford: Oxford Academic, 2014, s. 296-331. Dostupné z: <https://doi.org/10.1093/law/9780199559695.003.0012>.

SARI, Aurel, TINKLER, Kieran. *Collateral Damage and the Enemy* [online]. Oxford: Oxford University Press, 2019 s. Dostupné z: [10.1093/bybil/brz004](https://doi.org/10.1093/bybil/brz004).

SCHMITT, Michael. Military Necessity and Humanity in International Humanitarian Law: Preserving the Delicate Balance. *Virginia Journal of International Law* [online], 2010, roč. 50, č. 4, s. 795-839 [cit. 31. října 2023]. Dostupné z: <https://www.onlinelibrary.ihl.org/wp-content/uploads/2021/07/Military-Necessity-Humanity-Balance.pdf>.

THOMAS, A. R., DUNCAN, James. Chapter VII.: *The Law of Neutrality* [online]. Rhode Island: Naval War Collage, 1999 [cit. 23. října 2023]. Dostupné z: <https://digital-commons.usnwc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1558&context=ils>.

Today's armed conflicts [online]. *Geneva Academy 2022* [cit. 15. října 2022]. Dostupné z: <https://geneva-academy.ch/galleries/today-s-armed-conflicts>.

Válečné manuály

Canada, *Code of Conduct for CF Personnel*, Office of the Judge Advocate General, 2005, Rule 1, b. 1-4 and 5., In: Practice relating to Rule 14. Proportionality in Attack [online].

ICRC [cit. 19. října 2023]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule14>.

Canada National Defence. *Manual of Law of Armed Conflicts at the Operational and Tactical Levels* [online]. Chief of Defence Staff, 2013, 246 s. Dostupné z: https://usnwc.libguides.com/ld.php?content_id=2998098.

Danish Ministry of Defence, Defence Command Denmark. *Military Manual on International Law Relevant to Danish Armed Forces in International Operations* [online]. 2016, 713 s. Dostupné z: https://usnwc.libguides.com/ld.php?content_id=59166472.

Ecuador, *Aspectos Importantes del Derecho Internacional Marítimo que Deben Tener Presente los Comandantes de los Buques*, Academia de Guerra Naval, 1989, b. 9.1.2., In: Practice relating to Rule 14. Proportionality in Attack [online]. ICRC [cit. 17. října 2023]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule14>.

Germany Federal Ministry of Defence. *Law of Armed Conflict Manual* [online]. Directorate-General for Legal Affairs, Berlin 2013, 227 s. Dostupné z: https://usnwc.libguides.com/ld.php?content_id=5616055.

Israel, *Rules of Warfare on the Battlefield*, Military Advocate-General's Corps Command, IDF School of Military Law, 2nd ed., 2006, p. 27, In: Practice relating to Rule 14. Proportionality in Attack [online]. ICRC [cit. 19. října 2023]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/en/customary-ihl/v2/rule14>.

Norwegian Defence University College/Norwegian Defence Command and Staff College. *Manual of the Law of Armed Conflict*. [online] 1st English-language edition . The Chief of Defence. 2018, 335 s. Dostupné z: https://usnwc.libguides.com/ld.php?content_id=47416967.

United Kingdom Ministry of Defence. *The Manual of the Law of Armed Conflict* [online]. Oxford: Oxford University Press, 2004, 614 s. Dostupné z: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/27874/JSP3832004Edition.pdf.

United States of America Department of Defense. *Law of War Manual* [online]. Washington, DC, 2016. 1193 s. Dostupné z: <https://tjaglcspublic.army.mil/documents/27431/61281/DoD+Law+of+War+Manual+-+June+2015+Updated+Dec+2016/5a02f6f8-eff3-4e79-a46f-9cd7aac74a95>.

Rozhodnutí soudů a jiných tribunálů

Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1996.

Rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 14. ledna 2000, Prosecutor v. Kupreskić, Case NO. IT-95-16-T.

Rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 5. prosince 2003, Prosecutor v. Galić, Case NO. IT-98-29-T.

Rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 17. prosince 2004, Prosecutor v. Dario Kordić and Mario Čerkez, Case NO. IT-9514/2.

Rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 12. června 2007, Prosecutor v. Martić. Case NO. IT-95-11.

Rozsudek Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 12. prosince 2007, Prosecutor v. Dragomir Milošević. Case NO. IT-98-29/1-T.

Rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 16. února 2021, Hanan v. Německo, č. 4871/16.

Právní předpisy

Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949, o ochraně obětí ozbrojených konfliktů nemajících mezinárodní charakter, r. 1977. Vyhlášen ve Sbírce zákonů pod č. 168/1991 Sb.

Dodatkový protokol k Ženevským úmluvám z 12. srpna 1949 o ochraně obětí mezinárodních ozbrojených konfliktů, r. 1977. Vyhlášen ve Sbírce zákonů pod č. 168/1991 Sb.

Petrohradská deklarace o zákazu používání výbušných nábojů ve válce, r. 1868

Římský statut Mezinárodního trestního soudu ze dne 17. července 1998, vyhlášen pod č. 84/2009 Sb. m. s., ve znění předpisu č. 16/2016 Sb. m. s.

San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea, 1994.

Úmluva o kazetové munici, r. 2008, Vyhlášena ve Sbírce mezinárodních smluv pod č. 18/2012 Sb. m.s.

Úmluva o zákazu použití, skladování, výroby a převodu protipěchotních min a o jejich zničení, r. 1997, Vyhlášena ve Sbírce mezinárodních smluv pod č. 29/2000 Sb. m. s.

Úmluva o zákonech a obyčejích války pozemní, a Příloha k Úmluvě: Řád války pozemní, 18. října 1907.

Ženevská úmluva o ochraně civilních osob za války, vyhlášena pod č. 65/1954 Sb.

Ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci, vyhlášena pod č. 65/1954 Sb.

Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků ozbrojených sil v poli, vyhlášena pod č. 65/1954 Sb.

Ženevská úmluva o zlepšení osudu raněných, nemocných a trosečníků ozbrojených sil na moři, vyhlášena pod č. 65/1954 Sb.

Dokumenty OSN

Human Rights Council. Report of the Independent International Commission of Inquiry on Ukraine: A/HRC/52/62 (2023). [online] 15. března 2023. [cit. 5. listopadu 2023] Dostupné z: https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/coiukraine/A_HRC_52_62_AUV_EN.pdf.

General assembly resolution 2675 (XXV). Basic principles for the protection of civilian populations in armed conflict. [online] 9. prosince 1970. [cit. 16. února 2023]. Dostupné z: <https://digitallibrary.un.org/record/201888?ln=en>.

Security Council 9042nd Meeting. Ninety Per Cent of War-Time Casualties Are Civilians, Speakers Stress, Pressing Security Council to Fulfil Responsibility, Protect Innocent People in Conflicts: SC/14904 (2021). [online] 25. května 2022 [cit. 3. listopadu 2023]. Dostupné z: <https://press.un.org/en/2022/sc14904.doc.htm>.

Security Council resolution 1265. Protection of civilians in armed conflict: S/RES/1265 (1999). [online] 17. září 1999 [cit. 21. června 2023] Dostupné z: <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Civilians%20SRES1265.pdf>.

Security Council resolution 1674. Protection of civilians in armed conflict: S/RES/1738 (2006). [online] 23. prosince 2006 [cit. 21. června 2023] Dostupné z: <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Civilians%20SRES1738.pdf>

Security Council resolution 2286. Protection of civilians in armed conflict: S/RES/2286 (2016). [online] 3. května 2016. [cit. 21. června 2023] Dostupné z: http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_res_2286.pdf.

Security Council resolution 2573. Protection of civilians in armed conflict: S/RES/2573 (2021). [online] 27. dubna 2021. [cit. 21. června 2023] Dostupné z: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N21/104/98/PDF/N2110498.pdf?OpenElement>.

Jiné dokumenty

Emerging Patterns of Civilian Harm in Ukraine [online]. Center for Civilians in Conflict, 9. března 2022 [cit. 5. listopadu 2023] Dostupné z: <https://civiliansinconflict.org/emerging-patterns-of-civilian-harm-in-ukraine/>.

European Union Military Committee. *Avoiding and Minimizing Collateral Damage in EU-led Military Operations Concept* [online]. Brussels, 2016. Dostupné z: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5785-2016-INIT/en/pdf>.

Karta základních pravidel použití síly příslušníka AČR a ISAF, In: FAIX, Martin. BUREŠ, Pavel. SVACEK, Ondřej. *Rukověť ke studiu mezinárodního práva I (Dokumenty)*. Praha: Nakladatelství Leges, s. r. o., 2015, 429 s.

ICTY. *Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO Bombing Campaign Against the Federal Republic of Yugoslavia* [online]. [cit. 1. listopadu 2023]. Dostupné z: <https://www.icty.org/x/file/Press/nato061300.pdf>.

United States, Chairman of the Joint Chiefs of Staff. *No-strike and the Collateral Damage Estimation Methodology* [online]. 2012 [cit. 2. listopadu 2023]. Dostupné z: <https://int.nyt.com/data/documenttools/no-strike-collateral-damage-estimation/6632f2785aff5bba/full.pdf>.

Abstrakt

Předmět diplomová práce spočívá ve vytyčení zásady rozlišování a jejího významu v právu ozbrojených konfliktů. Poukazuje na propojenost základních zásad ovlivňujících ozbrojené akce a jejich vzájemné limitace. Ve spojení se zásadou rozlišování a proporcionality se práce primárně soustředí na determinaci kolaterálních škod. Pojednává o tom, zda se způsob jejich vymezení liší ve válečných manuálech a relevantních mezinárodních dokumentech. Věnuje se problematice související s tím, jakým způsobem je v právu ozbrojených konfliktů vyřešena otázka náhodných ztrát, včetně jejich vyvažování s přímou a konkrétní vojenskou výhodou. Zásadní část práce se věnuje zkoumání, zda byl vytvořen jednotný rámec, či metoda hodnocení excesivních náhodných ztrát.

Závěrečná část je pak věnována některým sporným otázkám souvisejícím s vyvažováním kolaterálních škod. Je zde diskutováno, co vše může ovlivnit jejich vytyčení a poměřování s vojenskou výhodou. Zhodnoceno je i to, jaká újma spadá pod test proporcionality. Práce poukazuje též na to, v jakých otázkách se názory spíše rozcházejí a ohledně jakých dílčích otázek panuje shoda.

Abstract

The subject matter of the Master's thesis concentrates on the definition and importance of the principle of distinction in the law of armed conflicts. It aims to express how and in what way are fundamental principles interwoven, including how they limit each other. Within the principle of distinction and proportionality, the thesis primarily focuses on the definition of collateral damage. Including whether the definition somehow differs in the war manuals and relevant international documents. How is the issue of incidental harm regulated in the law of armed conflicts, especially in trying to find a balance between concrete and direct military advantage. A core part of this thesis also focuses on whether a rule or a method of assessing excessive collateral damage has been formulated.

The last part explains some problematic aspects of assessing collateral damage and military advantage, including obstacles that may affect the assessment. As well as the harm that falls under the test of proportionality. The thesis also covers some of the partially disputable questions and questions that mostly find similar approach.

Klíčová slova

Mezinárodní humanitární právo, zásada rozlišování, zásada proporcionality, kolaterální škody, civilní obyvatelstvo, civilisté, objekty civilního rázu, extenzivní náhodné ztráty, vojenská výhoda, základní zásady práva ozbrojených konfliktů.

Key words

International humanitarian law, principle of distinction, principle of proportionality, collateral damage, civilian population, civilians, civilian objects, extensive incidental harm, military advantage, core principles of law of armed conflicts.